27.5.98

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1998 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

• 15 май, № 20 (3456) •

ҲАМКОРЛИКНИНГ ИШОНЧЛИ ЙЎЛИ

Бундан йигирма йил бурун Осиёда вужудга келган ва олти йил аввал Марказий Осиёдаги ва унга қўшни мамлакатларнинг аъзо бўлиб кириши билан сафлари кенгайган ЭКО — Иқтисодий Ҳамкорлик Ташкилоти бугунги кунда қитъа ва умуман жаҳон кўламида реал кучга айланиш жараёнини бошдан кечирмоқда. Буни мазкур ташкилотга аъзо мамлакатлар давлат ва ҳукумат бошлиқларининг 10—11 май кунлари Алмати шаҳрида бўлиб ўтган бешинчи учрашуви ҳам яққол кўрсатди.

Президент Ислом Каримов мазкур учрашувда сўзлаган нутқида ноёб геостратегик макон, бой маданий мерос, қадимий цивилизация ва гўзал анъаналарга эга бепоён ҳудуддаги мамлакатлар доирасида вужудга келган мазкур ташкилотнинг фаолиятини баҳолашда амалий ишларгина бош мезон бўлиши зарурлигини таъкидлади. Бинобарин, мамлакатимиз раҳбари доимо қатъият билан уқтириб келганидек, ЭКО — иқтисодий ташкилот, унинг фаолиятини сиёсийлаштириш ва мафкуралаштиришга асло йўл қўйиб бўлмайди. Бугунги кунда ҳамкорликнинг асосий йўналишлари ЭКОга аъзо давлатлараро транспорт тармоғи ва коммуникацион инфратузилмаларни ривожлантириш сифатида белгиланиши ва бу йўлда нақд натижаларга эришиш ҳар жиҳатдан истиқболлидир.

Бироқ юртбошимиз анжумандаги ўз нутқида таъкидлаб ўтганидек, минтақадаги транспорт тармоғини кенгайтириш бўйича илгари қабул қилинган қарорлар ҳаётга тадбиқ этилишдан анча узоқда эканидан ҳам кўз юмиб бўлмайди. ЭКОнинг транспорт ва алоқа Ўн йиллиги Дастурини тезроқ рўёбга чиқариш юзасидан нақд қадамлар қўйиладиган айни вақт бугундир. Бу борада Европа Иттифоқи ва бир қанча халқаро ташкилотлар катта баҳо бераётган Транскавказ йўналиши Марказий Осиё минтақасини Европа қитъаси билан боғловчи бирдан-бир ғоят истиқболли йўл сифатида эътибор топмоқда.

Шуни айтиш кераккки, Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг минтақани жаҳон денгизлари билан боғловчи энг қулай халқаро транспорт йўлларини вужудга келтириш масаласига катта аҳамият бериб келмоқда ва бу борада истиқболли ташаббуслар билан ҳам чиқмоқда. Транскавказ йўналишини тиклаш ва унда Марказий Осиё ва Европа давлатлари ўртасида транспорт қатновини йўлга қўйиш, бу йўлни ҳар жиҳатдан ривожлантиришга доир ғояни амалда рўёбга чиқариш юзасидан мамлакатимиз раҳбари олиб бораётган саъй-ҳаракатлар фикримиз далилидир. Ўзбекистоннинг ўзида эса Европа ва Осиё қитъасини Марказий Осиё ҳудуди орқали боғловчи йўлнинг узвий қисмини ташкил этувчи йўлларни кенгайтириш, уларни жаҳон андозаларига жавоб берадиган тарзда қайта қуриш ва ободонлаштириш масаласига жуда катта аҳамият берилмоқда.

Президент Ислом Каримов анжумандаги нутқида халқаро транспорт йўлларининг бошқа йўналишлари ва лойиҳаларига ҳам атрофлича тўхталди. Жумладан, Сарахс—Машҳад—Бендер—Аббос темир йўлининг очилиши билан Марказий Осиёдан Форс кўрфази портларига чиқиш имкони туғилгани иқтисодий ҳамкорлик доирасида амалий натижалар бериши, Марказий Осиё ва Хитой ҳудуди орқали минтақани Жануби-Шарқий Осиё мамлакатлари ва Япония билан боғлайдиган магистрал қурилишининг аҳамияти беқиёслигига эътибор қаратилди. Афғонистонда давом этаётган уруш ва беқарор вазият эса янада истиқболли лойиҳа — Марказий Осиёдан Афғонистон орқали Покистоннинг Ҳинд океанидаги портларига чиқиш имконини берувчи йўл қурилиши бўйича Дастурни амалга ошириш йўлида асосий тўсиқ бўлиб турибди.

Анжуманда бу борадаги муаммолар билан бирга наркотик моддаларни ишлаб чиқариш ва уларнинг контрабандаси билан шуғулланиш ҳолларига қарши курашда саъй-ҳаракатларни бирлаштириш зарурлиги ҳам айтиб ўтилди. Президентимиз Афғонистон ва Тожикистондаги вазият билан боғлиқ мураккаб муаммоларни назарда тутган ҳолда: «Иқтисодий ҳамкорлик ташкилотига аъзо бўлган бу мамлакатларда мустаҳкам ва узоқ муддатли тинчлик ўрнатилмай туриб, ҳамжамиятимиз доирасида тўла иқтисодий ҳамкорлик ҳақида гапириш қийин эканини ҳам яхши англаймиз», деди.

Учрашув қатнашчилари иқтисодий ҳамкорлик истиқболидаги муаммолар ҳақида рўй-рост фикр юритиш билан бу борадаги тўсиқларни бартараф этишнинг муайян йўлларини ҳам илгари сурдилар. Улар ЭКОнинг келгуси фаолиятини такомиллаштириш йўллари белгиланган ва саммит қатнашчилари томонидан тасдиқланган Алмати Декларациясида, шунингдек, ЭКОга аъзо мамлакатлар ўртасида ўз ифодасини топди.

Эндиги асосий вазифа муштарак мақсадлар йўлидаги азму қарорларнинг нақд самара беришини таъминлаш, бунинг учун белни қаттиқ боғлаб ишга киришишдан иборатдир. Бу ЭКОнинг XXI асрдаги қиёфаси ва жаҳон кўламидаги обрў-эътиборини кўрсатувчи бирдан бир зарурат бўлиб қолади. Зотан, ҳамкорликнинг энг ишончли йўли фаолиятни амалий ишлар билан мустаҳкамлашдир.

Мурод АБДУЛЛАЕВ

ҲАҚИҚАТГЎЙ АДИБ

Қутлаймиз!

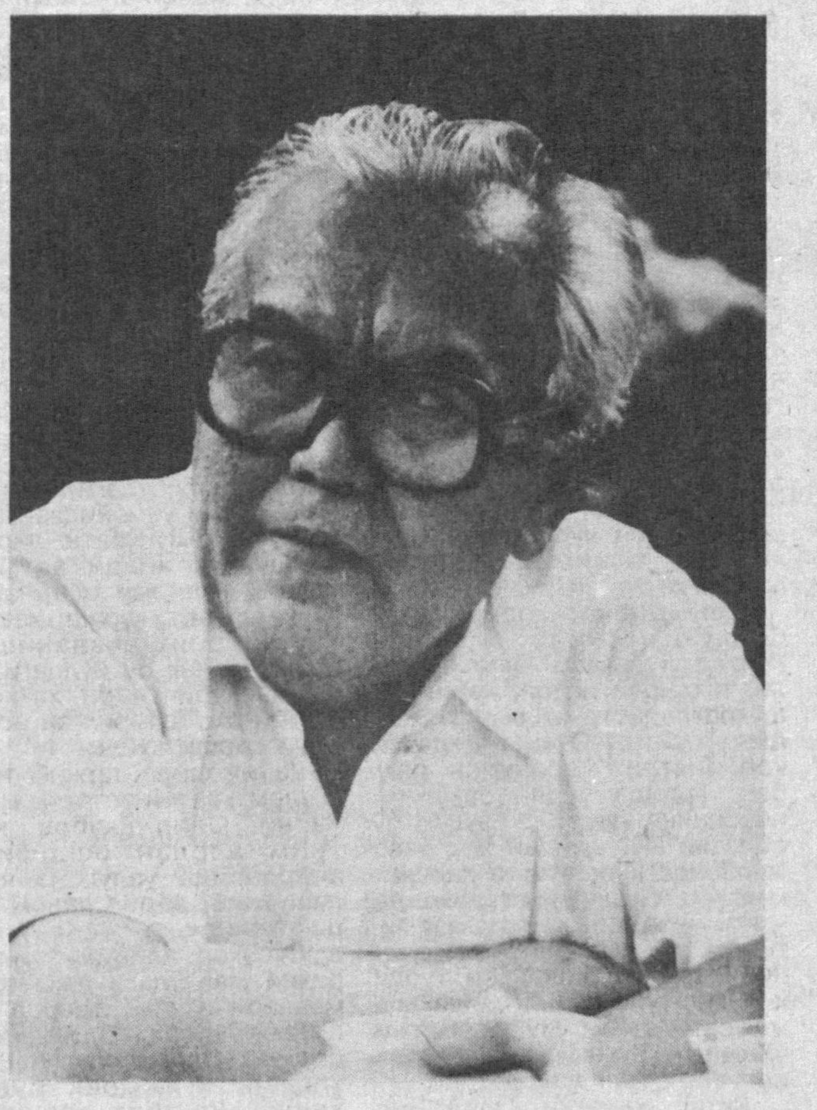

Умр, вақт дегани шу қадар тез ўтар экан. Биз, атоқли адибимиз Одил Ёқубов ижодининг мухлислари, 60-йилларнинг бошида унинг «Муқаддас» қиссаси атрофида бўлиб ўтган қизғин фикр олишувларни худди кеча юз бергандай эслаймиз. Бу асар қўлёзма ҳолида Ёзувчилар уюшмасида улуғ адибимиз Абдулла Қаҳҳор бошчилигида муҳокама қилинган эди. У пайтларда янги асар ҳатто қўлёзма ҳолида ҳам кенг муҳокама этилиб, бундай муҳокамаларга бизга ўхшаш адабиётга қизиқувчи ёш талабалар ҳам бориб қулоқ тутарди...

Хуллас, «Муқаддас» қиссаси юзасидан ўткир баҳс-мунозаралар бўлди. Ҳатто уни ёш ёзувчи ижодида ютуқ эмас, орқага чекиниш, деган таъналар ҳам айтилди. Лекин қисса «Шарқ юлдузи»да эълон қилингач, қарангки, халқимиз орасида кутилмаган катта шуҳрат топди. Қизғин муҳаббат ришталари билан боғланган икки ёш — Шариф ва Муқаддаснинг, охир-оқибатда, ўзаро бахтли қовушиш ўрнига ажралиб кетишлари ўқувчилар қалбида кучли ва ҳилма-хил акс-садо берди. Ёзувчининг китобхонлар билан учрашувлардан қўли бўшамай қолган эди ўшанда... Халқ — одил ҳакам эканли-

Давоми иккинчи бетда

ХЎШ, ЎЗИМИЗ ҚАНДАЙМИЗ?

Акс садо

Янги асрнинг бошланишига минг кундан камроқ вақт қолди...

Биз мустақиллигимизнинг еттинчи баҳорини кутиб олдик. Ўтган вақт давомида оламшумул ўзгаришлар амалга ошмоқда. Эски кўчалар, бинолар бузиляпти, янги, замонавий, кўрса кўз яшнайдиган ажойиблари қурилаяпти. Инсон психологиясида, ички дунёсида ҳам ўзгаришлар бўлмоқда ва янгича мафкура, маънавият, эътиқод шаклланаяпти.

Биз чиндан ҳам бозор муносабатларига ўтишнинг мураккаб босқичида яшаяпмиз. Сир эмас, бозор иқтисодиётига ўтиш осон кечмаяпти, иши юришиб кетиб чангаллаб пул топаётганлар ҳам, олган ойлигига қозон қайнатолмаётганлару баъзан маошини кечикиб олаётганлар ҳам мавжуд. Бундай вақтда жамиятда турфа хил фикрдаги инсонлар, турли гап-сўзларнинг бўлиши табиий. Ҳаётидан норозилар ҳар қандай жамиятда, ҳамма замонларда ҳам бўлади. Халқ бир хил фикрлайдиган темиртанлар жамоаси эмас. Ижтимоий ҳаёт қарама-қаршиликлар, зиддиятлар курашидан иборат ва шундай бўлиб қолаверади. Ҳамма замонларда ҳам ўтмишни қўмсайдиганлар бўлган. Бироқ уларнинг гапи асосан чойхонаю ошхоналарда эшитилиб қолади. Ўзбекистонда «иттифоқни тиклаймиз» деб ҳукуматга мухолиф бўладиган гуруҳлар, шукрким, йўқ. Ҳаётдаги вақтинчалик объектив қийинчиликлардан нолиш турмуш шароитларининг яхшиланиши билан ўз-ўзидан йўқолиши маълум-ку! Уларнинг «ўтмиш қабоҳатлари» ҳақида маъруза ўқишига ҳожат бормикан?

Хўш, халқимизнинг ҳозирда асл ўй-фикрлари қандай? Халқимизнинг (мен халқнинг ичидан «кимларнидир» ажратишни хоҳламайман) мустақилликка бўлган муносабатлари ҳақида нима дейиш мумкин? Мулоҳаза юритишда нималарга асослансак бўлади?

Яратганга шукрлар бўлсинким, озод, мустақил бўлиб биз дунёни, дунё бизларни таний бошлади.

Замона ўзгариб, хорижлик сиёсатчи, иқтисодчи, социологлар ўзбек халқининг турли масалаларга муносабатини бевосита тадқиқ қилиш имкониятларига эга бўлдилар. Бундай тадқиқотлар натижалари бизлар учун ҳам маълум қиммат ва эътиборга эгадир. Шўролар даврида бизда социологик тадқиқотларга етарлича ўрин берилмаган. Ўзбекистонда йирик социологик тадқиқот марказлари энди шаклланаяпти, махсус ойнома чоп қилина бошланди. Хорижда эса йил, ой, ҳафта ва ҳатто кун сайин аҳоли ўртасида турли сўровлар ўтказиб турадиган юзлаб марказлар мавжуддир. Улар том маънода доим қўлларини халқ, мамлакатнинг «юрак уриши»да тутиб турадилар. Социологик тадқиқотлар эса инсонларнинг дилидагини билиб олиш имкониятини беради. Сайлов тизимлари халқаро фондининг 1996 йил охири ва 1997 йилнинг бошида Ўзбекистоннинг барча вилоятлари, Тошкент шаҳри ва Қорақалпоғистонда ўтказган социологик тадқиқотлари натижалари диққатга сазовордир. «Ўзбекистонда жамоатчилик фикри» деб номланган тадқиқотда жуда кўп ҳаётий зарур муаммо ва масалалар қамраб олинган. 18 ёш ва ундан юқори икки мингга яқин кишиларнинг фикрлари ўрганилган. Ўз ишининг ҳақиқий «профессионал»лари томонидан ўтказилган бу тадқиқот натижалари халқнинг ўй-фикрларини акс эттиради, десак янглишмаймиз. Демак, сўров натижаларига кўра «Ҳеч ким ўтмиш ҳаётга (собиқ иттифоққа) қайтишни хоҳламайди!». Буни баъзан тирноқ остидан кир қидирадиган ғарб олимлари таъкидлаганлар. Сўровда қатнашганларнинг 86 фоизи мустақилликни жуда ҳам ижобий баҳолаганлар ва уларнинг 91 фоизи ўзбеклардир. Тадқиқот натижасида ҳаётимизда мавжуд баъзи объектив қийинчиликлар ҳам юзага чиққан. Буни қарангки, 77 фоиз аҳоли ҳаёт шароитларини «яхши» ва ҳатто «жуда яхши» деб кўрсатган. Халқимиз, шу жумладан унинг зиёлилари ҳам ўтиш даврининг қийинчиликларига сабр қилиб келаяпти, қўли ишдан бўшамаяпти. Бундай халққа бош эгиб таъзим қилиш керак! Ушбу тадқиқот натижасида реакцион ва ревизионистик кайфиятлар деярли учрамаслиги қайд қилинган. Улар Ўзбекистон аҳолисининг яхши замонлар тезда келишига ишончи жуда катта эканлигини алоҳида таъкидлайди. Хорижлик тадқиқотчилар «Ижтимоий ҳаёт шароитлари ва ҳукумат ишидан қониқиш ҳеч қаерда Ўзбекистондагидек якдил бўлмаган» деб таъкидлайдилар.

Афсуски, айрим маҳаллий амалдорлар, қонун ҳимоячилари ўз вазифаларини суиистеъмол қилаётганлари сир эмас. Ваҳоланки, халқимизда ҳукумат ва ҳуқуқ органларига ишонч катта. Юқорида биз келтирган сўров натижалари бўйича аҳолининг 73 фоизи суд ва прокуратурага ва 65 фоизи милицияга ишонч билдирган. Ахир шу ишончни оқлаш керак эмасми?! Қонун ва ижтимоий адолатнинг тўла устиворлигига эришилган юртда эса ўзгача кайфиятларга ўрин қолмайди.

Собиқ совет давлатининг ўз вақтида дунёга ҳукмрон бўлганлигини ҳеч ким инкор этолмайди. Мамлакат қудратини унинг фани, олимлари белгилаганлар. Тўғри, улар юқори ойлик олишган, айрим арзимаган имтиёзларга эга бўлишган. Шунинг учун ҳам ёшликдан ҳамма илм олиш ва олим бўлишга интилган. Миллионлар ўқиган, ҳаракат қилган, саноқлилари олим, профессор, академик бўлиб етишган. Хўш, бунинг нимаси ёмон? Ҳозирги вазиятда мезон ҳам ўзгариб кетди. Илгари ҳамма «болам профессор, академик бўлади» деб шунга ҳаракат қилиб, интилиб яшарди. Ҳозир эса баъзилар «ипподромчи» бўлишга ҳаракат қилаяпти, афсуски боласига ҳам «Пул бўлса чангалда шўрва» деб тарбия бераяпти. Хўш, унда эртага юртимизда фанни ким ривожлантиради? Кашфиётларни ким амалга оширади? Кундалик қозон қайнатиш ташвишларидан қутула олмаган олим қандай қилиб оламшумул кашфиётларга қўл ура олади?

Бозорда шерикларига кимлигини билдирмай, танишлари ўтса ўзини чеккага олиб беркинадиган олимлар ҳам йўқ эмас.

Айрим мақолаларда иттифоқ вақтида ҳимоя қилган олимларни илмий даражаларидан маҳрум қилиш масаласи ўртага қўйилаяпти. Олимларни билимларининг эскириб қолганлигида, янги авлодга илм-сабоқ беришга салоҳиятлари етмаслигида айблайдилар. Ваҳоланки, Ўзбекистондаги олимларнинг 70 фоиздан ортиқроғи собиқ иттифоқ даврида ҳимоя қилган, айни фаолият кўрсатаётганлардир. Олимларга юртбошимиз ўзгача баҳо берганлар. Ҳозир дунё аҳли ўқиётган юртбошимизнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида» китобида шундай таъкидланади: «Олимларимиз энг яхши анъаналарни ўзлаштириб, тарихий меросимизни чуқур ўрганиб, буюк аждодларининг ишларини муносиб давом этдирмоқдалар. Илмий зиёлиларимизнинг муҳим фазилати ҳамма вақт билимга, илғор илмий тафаккурнинг олдинги марраларида бўлишга интилишдан иборат. Улар янги, кам ўрганилган, долзарб муаммоларни тадқиқ қилишга дадил киришиб, ўз меҳнатлари билан республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришга, инновация салоҳиятини мустаҳкамлашга сезиларли ҳисса қўшмоқдалар».

Бугун таълим тизимида ҳам аҳвол баъзилар таъкидлаётганчалик яхши эмас. Бир неча чет тилларни биладиган, билимли ёшлар жуда кам. Ёшларга яхши билимни фақат чет элда беришади, деган ақида ҳам унчалик тўғри бўлмаса керак. Ўзимизнинг олимлар, ўқитувчилар етиштириб, тайёрлаган ёшларимизнинг чет эллик тенгдошларидан заррача кам жойлари йўқ!

Кейинги йилларда юртимизда юқори малакали кадрлар сонининг камайиши кузатилмоқда. Чунки республикамиздаги икки мингдан сал ошиқроқ фан докторларининг атиги 3 фоизи 40 ёшгача бўлган олимлар холос. 9 мингдан ошиқроқ фан номзодларининг 7 фоизи 35 ёшгача бўлганлардир. Олимлар ўртача ёшининг «қариши» қониқарсиз ҳолатдир. Хуршид Даврон зиёлиларни халқни турли офату-балолардан ҳимоя қилиб турадиган «озон қатлами»га ўхшатади. Жуда ўринли ўхшатиш. Озон қатлами сийраклашиб қолмаслиги керак.

Азиз ижодкорлар, зиёлилар, қаламкашлар! Халқнинг иззат-нафсини ҳурмат қилайлик. Миллатимизни ичидан кемираётган коррупция ва жиноятчилик, маҳаллийчилик ва уруғ-аймоқчилик, диний экстремизм каби иллатларга эътиборимизни қаратсак ёмон бўлмас эди. Беайб парвардигор — ҳаммамизнинг камчиликларимиз, хатоларимиз бор. Амалдорлар ёмон, газеталаримизнинг савияси паст, телевидение ёмон деган гапларни кўп эшитамиз. Хўш, ўзимиз қандаймиз?

Агар биз бир-биримизни тушунмасак, тушунишга ҳаракат қилмасак, қадрламасак, кимдан нимани кутамиз?

Ҳасан ТУРСУНОВ,
ТошДУ экология кафедрасининг доценти, география фанлари номзоди

ГЎЗАЛЛИК ВА НАФОСАТ БАЙРАМИ

13 май куни пойтахтимизнинг энг гўзал масканларидан бўлмиш Алишер Навоий номидаги театр биноси том маънода нафосат ва гўзаллик масканига айланди, десак муболаға эмас. Томоша залига йиғилганлар шу куни ҳақиқий баҳор байрамининг гувоҳи бўлдилар. Саҳнада товусдек товланиб хиром айлаётган раққосаларнинг ҳар бир чиқишини мухлислар олқишлар билан кутиб олдилар. Ёшгина, навниҳол бу қизларнинг рақсга меҳр-муҳаббати, шу санъат сирларини эгаллашга бўлган кучли иштиёқини кўриб, ўзбек миллий рақс санъатининг келажаги ишончли қўлларга ўтаётганини ич-ичингиздан ҳис этасиз.

Бу йилги Миллий рақс ижрочиларининг Мукаррам Турғунбоева номидаги республика танлови жуда кўп янги номларни, санъат ғунчаларини кашф этди. Қараб кўзинг қувонади. Биргина Тошкент давлат Миллий рақс ва хореография олий мактабининг ўзидан қатнашган Адолат Азимова, Феруза Озодова, Матлуба Насимова, Мадина Сатторова, Зуҳра Жўраева, Муҳаббат Деҳқонова, Ирода Абдулҳақова, Назокат Ҳайдарова каби ёш раққосаларнинг ҳар бири бир олам. Томошабинлар, айниқса, Адолатхоннинг ҳар бир чиқишини қарсаклар, ҳаяжонлар билан қарши олдилар.

Республикамиз вилоятларидан келган ёш истеъдодлар ҳам маҳорат ва нафосат бобида юксак натижаларга эришганликларини намойиш этдилар. Айниқса, фарғоналик Насиба Ўринбоева, навоийлик Малика Жабборова, наманганлик Шаҳноза Холдорова каби қизларнинг рақслари нафақат мухлислар, балки ҳайъат аъзолари эътирофига ҳам сазовор бўлди.

Албатта, танлов бўлгандан кейин ғолиблар ҳам бўлади. Саҳнага чиққан ҳар бир раққоса ўзига хос ижро услубини намойиш этиб, мухлислар олқишига сазовор бўлган бўлса ҳам, барибир, яхшилар ичидан энг яхшиларини танлаб олиш шарт. Шунинг учун ҳам М. Турғунбоева номидаги «Ўзбекрақс» бирлашмаси раҳбари Юлдуз Исматова бошлиқ ҳакамлар ҳайъати аъзолари учун осон бўлмади. Зеро, ҳар бир қатнашчи ўзбек рақс санъатининг маликаси бўлган Мукаррам Турғунбоевага муҳаббати, рақс санъатига нисбатан ҳақиқий меҳрини намоён этолди.

Ҳайъат хулосасига кўра Олий соврин «Ўзбекрақс» бирлашмаси «Тановар» рақс театри раққосаси Гулшода АБДИЕВАга берилди.

Биринчи ўринга Хоразм вилоятидан келган раққоса Умида АВАЗИМБЕТОВА муносиб деб топилди.

Иккинта иккинчи ўрин Наманган вилояти «Навбаҳор» ашула ва рақс ансамбли раққосаси Шаҳноза АБИДОХУНОВАга насиб этди.

Тошкент давлат Миллий рақс ва хореография олий мактаби битирувчилари Адолат АЗИМОВА ва Феруза ОЗОДОВА учинчи ўринни эгалладилар.

Шунингдек, бир неча раққосаларга рағбатлантирувчи мукофотлар топширилди.

Ш. Алланазаров ТошДУ талабаси

БУХОРОДА МУСИҚИЙ УЧРАШУВЛАР

Республикамизда фаолият кўрсатаётган кекса бадиий жамоалардан бири — Тўхтасин Жалилов номидаги Ўзбекистон Давлат академик халқ чолғулари оркестри бу йил 60 йиллик юбилейини нишонлайди. Оркестр созандаларининг бу санага бағишланган. Бухоро вилоятига ижодий сафари самарали якунланди. Бу сафар ҳақида оркестрнинг бадиий раҳбари ва бош дирижёри, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, профессор Форух Содиқов билан суҳбатлашдик.

— Ўзбек халқ чолғу асбоблари оркестри халқимизга маданий хизмат қилиш, тингловчиларга сермазмун мусиқий асарлар тақдим этиш орқали мухлисларимиз маънавиятини бойитиш борасида тинмай изланмоқда. Санъаткор учун томошабин олқишидан улуғ нарса йўқ. Шу боис Бухоро вилояти гастрол сафарининг дастурини аниқлашда вилоят аҳолисининг қадимдан шаклланган мусиқий анъаналари, санъат ва маданиятга бўлган муносабатларига риоя қилганимиз муваффақиятимизга замин яратди. Айтиш лозимки, концерт дастури асосан ўзбек халқ куй ва қўшиқлари (Дилхирож, Субҳидам, Қўшчинор, Фарғонача), миллий мусиқа меросимиз дурдоналари (Еввойи Чоргоҳ, Муножот, Тановар, Гиря, Роқ қашқарча), Ўзбекистон бастакорлари ижодидан намуналар (Т. Жалилов, Т. Қурбонов, Н. Норхўжаев) ҳамда классик композиторларнинг умумбашарий меросга айланган асарлари тузилганлиги муҳим аҳамият касб этди.

Таъкидлаш лозимки, ўзбек мумтоз ашулаларининг моҳир ижрочиси, республикада хизмат кўрсатган артист Гулбаҳор Эрқулованинг хонишлари оркестр ижросига файз бағишлади. Турли жамоа ва ансамбларнинг кейинги йиллардаги саҳна дастурларини кузатар эканмиз, унда яккахон созандачилик санъати эътибордан четда қолаётганини сезамиз. Ал Форобий, Ибн Сино, Муҳаммад ал-Фарғоний, Умар Ҳайём, Саъдий Шерозий, Алишер Навоий, Ал Ҳусайний, Абдулқодир Мароғий, Бобур Мирзо каби қанчадан-қанча алломаларимиз мадҳ этган мусиқий ижрочилик санъатининг ўзагини ташкил қилувчи созандачилик санъатига эътиборни кучайтириш вақти етди, чоғи.

Оркестр чиқишларида айнан шу масалага алоҳида эътибор қаратилди. Бунда яккахон созандалар, хусусан, най чолғусида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, профессор Мирза Тоиров ва Шукрулла Аҳмаджонов, республика ижрочи-созандалар танлови ғолиблари — чангда Сардор Неъматов, рубобда Илҳом Иртоев маҳоратли ижролари билан томошабинлар кўнглини хушнуд этдилар. Эътиборлиси шундаки, мазкур оркестр жамоаси қайси шаҳар ва вилоятда бўлмасин, ўша ердаги иқтидорли ёш созандалар билан алоқа боғлаб, ижодий ҳамкорлик қилиш ва саҳнада бирга чиқиш орқали уларни рағбатлантириш яхши анъанага айланган. Бухоро сафарида мусиқа мактаблари ўқувчилари республика танлови ғолиблари — Жамшид Ражабов (рубоб) ва Рустам Бозоровнинг (труба) оркестр жўрлигида чиқишлари самарали бўлди.

Оркестр санъаткорларининг чиқишларини Бухоро давлат университети талабалари ва олимлари, пахта-қоғоз комбинати ишчилари, ўзбек-турк лицейи ўқувчи ва ўқитувчилари, санъат билим юрти талаба ва устозлари самимий олқишладилар.

Р. НЕЪМАТОВ,
профессор

«ЧОРРАҲАДА» УЧРАШАМИЗ

SPRING CROSSROAD
BAHOR CHORRAHASIDA

Тошкент театрлари маданий маркази ташаббуси билан ўтаётган, пойтахтимизда фаолият кўрсатаётган театр жамоаларининг эртага бошланадиган биринчи кўрик-танлови «Баҳор чорраҳасида» деб номланади. Оила йилига ҳамда Халқаро болаларни ҳимоя қилиш кунига бағишланган бу кўрик премераларга бой бўлиши билан ҳам қизиқарли деб ўйлаймиз. Ушбу тадбирни ўтказишдан мақсад Президентимизнинг театр санъатини ривожлантириш борасидаги ғамхўрликларига жавобан пойтахт театрлари актёрлари, режиссёрлари ва бошқа ижодкорларини рағбатлантиришдир. Шу ўринда кўрикка ҳомийлик қилаётган «Кўмак» жамғармасига алоҳида миннатдорлик билдириб ўтмоқчиман. Ҳозирча кўрик доираси фақат пойтахт билан чегараланган. Агар тадбиримиз ўзини оқласа, бундан кейинги кўрикларда вилоятларимиз театрлари ҳам қатнашиш имконига эга бўладилар.

Мен бу каби тадбирларни «қайроқтош» деб атагим келади. Чунки актёрлар, режиссёрлар ўз маҳоратларини чархлаб туришмаса, театрлар заллари сийраклашиб бораверади.

Кўрик репертуари ниҳоятда ранг-баранг. Унда Ҳамза номидаги театрнинг «Чимилдиқ», Муқимий номидаги театрнинг «Тақдир», Оперетта театрининг «Граф Люксембург», рус Ёш томошабинлар театрининг «Умар Ҳайём юлдузи», ўзбек Ёш томошабинлар театрининг «От кишнаган оқшомда», Қўғирчоқ театрининг «Золушка», «Хаёл» болалар театр-студиясининг «Қизил шапкача», «Инфанта учун совғалар» спектакллари намойиш этилади. Шунингдек, «Илҳом» театр-студиясининг «Саломея» спектакли ҳам мухлислар диққатини тортади, деб ўйлайман. Кўрик меҳмонлари — Туркманистоннинг «Авара» театр-студияси жамоаси «Қирол Лир» моноспектаклини, марказимиз ижодий гуруҳи эса «Ойижон, хайрли тун» спектаклларини намойиш этадилар.

Тадбир доирасида кўпгина маданий тадбирлар ўтказиш ҳам мўлжалланган. Шулардан бири, «Илҳом» театр- студиясида очиладиган театр рассоми Шуҳрат Абдумаликов асарлари кўргазмаси мухлисларни бефарқ қолдирмайди, деб ўйлаймиз.

Тоҳир ЙЎЛДОШЕВ,
фестивал директори

ЎЗБЕК АТЛАСИ ТАРҒИБОТЧИСИ

Яқинда Вашингтон шаҳридаги Артур М. Саклер галереясида «Икат: МАРКАЗИЙ ОСИЁ ИПАКЛАРИ» кўргазмаси очилган эди. Маросимда АҚШ конгрессменлари, сенаторлари, йирик музейларнинг директорлари, БМТ вакиллари, Франция, Англия, Германия каби давлатларнинг вакиллари, маданият ва санъат намояндалари, жамоатчилик вакиллари иштирок этишди.

Кўргазмани ташкил этган жамоат арбоби Гвидо Голдман номига йўлланган Ҳиллари Клинтон хонимнинг табриги ўқиб эшиттирилди. Ушбу табрикномада ўзбек маданиятининг бой мероси намунаси бўлмиш бу кўргазма Америка ва Ўзбекистон халқларининг яқинлашувига хизмат қилишига ишонч билдирилади.

Ўзбек халқининг толмас тарғиботчиси Гвидо Голдман Ўзбекистон Бадиий академиясининг хорижий аъзоси қилиб сайланган эди. Ушбу маросимда Бадиий академия раиси Т. Қўзиев академиклик дипломи ва олтин медалини топширди. У мазкур кўргазма хазинасини ташкил этгани ва шу асосда йирик, тўлақонли албом яратгани учун ана шу унвон ва мукофотга сазовор бўлди.

Жаноб Гвидо Голдман ўзининг ҳаяжонли жавоб нутқида бу юксак мукофот учун миннатдорчилик билдириб, шундай деди: «Энг аввало, мана шундай бебаҳо санъатни яратган ўзбек халқига, унинг аждодларига ташаккур ва улар ҳар қандай мукофот ва таҳсинга сазовордир. Мазкур кўргазмани Япония, Хитой ва Ўзбекистонда намойиш қилиш режалаштирилганлигини сизга эълон қилаётганлигимдан мамнунман».

Гвидо Голдман тузган «Икат. Марказий Осиё ипаклари» албомини варақлар экансиз, унда ўзбек халқининг нафис санъати, юксак даражадаги диди ва заковати намоён бўлади. Ипак толаларда камалакдек товланган ажойиб адрасу атласларимиздаги жозиба, ижодкор қалб товланишлари кишини лол қолдиради. Китобда ипак тарихи, миниатюралар, тарихий суратлар ва матолар суратлари ихчам изоҳлар билан тўлдирилгани диққатга сазовор. Ўзбек ипак матоларининг, ипак санъатининг толмас тарғиботчиси Гвидо Голдман келгусида улкан эзгу ишлар қилишига ишониб қоламиз.

МЕҲРИДАРЁ АЁЛ

Бу аёл олдига қандай юмуш билан кирманг, ундаги самимият, меҳр ва муҳаббат сизга ҳам кўчади. Кўнглингиз шодликка тўлиб, дилингиз равшан тортади. Беихтиёр, кўнглингизда унга нисбатан чуқур ҳурмат-эҳтиром туясиз. Балки самимийлиги, ростгўйлиги, сўз ва иш бирлиги каби фазилатлари унга ҳурмат келтиргандир. Бу заҳматкаш, меҳридарё аёл Тошкент шаҳар, Юнусобод туманидаги 17-лингвистик махсус гимназия раҳбари Алиева Лилия Раҳимовна бўладилар.

Опа ўз меҳнат фаолиятини 1958 йили Фарғона вилояти, Олтиариқ туманида оддий боғча тарбиячилигидан бошлаб, то шу кунга қадар 40 йиллик умрини халқ таълимига бахшида этдилар.

Ҳаёт билан ҳамнафас бу фидойи аёл мустақилликка ҳамоҳанг ҳолда ҳозирда ўзи раҳбарлик қилаётган мактаб ҳаётини тубдан ўзгартирди. Опанинг бевосита ташаббуси билан 1993 йилда барча талабларга жавоб берувчи замонавий янги мактаб биноси фойдаланишга топширилди. Бугунги кунда эса мактаб таълим-тарбия ишлари ҳавас қиларли даражада. Мактабда хорижий тилларни ўргатишга катта эътибор берилмоқда. Айниқса, инглиз тили биринчи синфданоқ мукаммал ўргатилмоқда. Мана, беш йилдирки, мактаб ўқувчилари АҚШнинг Майями, Сиэтл шаҳарларидаги тенгдошлари билан мустаҳкам дўстлик алоқаларини ўрнатишган. Ўзаро алмашинувлар ўзининг ширин меваларини бермоқда.

Эътироф

Албатта, бу муваффақиятларни қўлга киритишда жамоа раҳбари, кўринишидан жиккаккина, бироқ тиниб-тинчимас, заҳматкаш Лилия опанинг ҳиссаси жуда катта. Зеро, опа ҳар бир ўқитувчи, ҳар бир ўқувчи билан ишлашга, уларни тинглашга вақт топа оладилар. Барчага бирдек илиқ муносабатда бўлиб, уларнинг оғирини енгил қилишга интиладилар. Зотан, опа учун мактаб — иккинчи оила.

Ҳа, Лилия опа нафақат раҳбар, балки меҳрибон она ва суюкли буви ҳамдир. Ўзининг фидойилиги, самимийлиги билан эл эътиборини қозонган Лилия опа бугун ҳам элим деб, юртим деб ёниб яшаяптилар. Бу йилда Лилия опа Алиевага мустаҳкам соғлиқ, туганмас куч-ғайрат тилагим келади.

Ҳулкар АЛИМБЕКОВА,
1-тоифали ўқитувчи

ҲАҚИҚАТГЎЙ АДИБ

Боши биринчи бетда

ги яна бир карра аён бўлди.

«Муқаддас» қиссаси, айтиш мумкинки, Одил Ёқубовнинг ёзувчилик ҳаётида чарақлаган «юлдузли лаҳза» эди. У бирдан элнинг энг севимли адиблари қаторидан ўрин олди. Тўғри, бунгача ҳам Одил Ёқубов анча-мунча асарлар ёзган. Уларнинг орасида Одил Ёқубовнинг бадиий истеъдодидан далолат қилувчи намуналар ҳам етарли эди. Масалан, «Икки муҳаббат» ҳикояси, «Чин муҳаббат», «Айтсам — тилим куяди, айтмасам — дилим», «Юрак ёнмоғи керак», «Олма гуллаганда» деган пьесалари; «Ота изидан», «Тенгдошлар» қиссалари, маҳоратга боғлиқ айрим жиддий нуқсонларидан қатъий назар, уни ёзувчи сифатида элга кўрсатди. Лекин «Муқаддас» чиққач, юқорида айтганимиздай, Одил Ёқубов ижодига умумхалқ қизиқиши кучайиб борди. Китобхонлар янги асарларини интиқиб кутадиган, ёзганларини излаб-қидириб, топиб ўқийдиган бўлишди. Бу энди ёзувчининг бахти эди, албатта.

«Муқаддас» қиссаси нега бу қадар кучли қизиқиш туғдирди? Бунинг сабабларини юз элакдан ўтказган адабий танқидчилигимизнинг умумий хулосаси шу бўлдики, «Муқаддас» қиссаси энг ўткир, энг долзарб ҳаётий-инсоний муаммоларга бағишланган эди. Бу муаммо олий мактабларга имтиҳон топширишида йўл қўйиладиган қаллоблик, фирибгарликларнинг фақат ўзидангина иборат эмас эди. Аслида, ўз даврида бу ҳолат ҳам халқни қийнайдиган масала эди. Гап шундаки, ёзувчи ана шу муаммонинг илдизига чуқур назар ташлайди, моҳиятини очишга интилади. Илдиз, моҳият эса шуки, ҳаётдаги барча қаллоблик, фирибгарликлар одамларнинг носоғлом маънавиятидан бошланади.

Одил Ёқубов «Муқаддас» қиссасидан кейин яна кўплаб бадиий бақувват қиссалар ёзди, замонавий ва тарихий мавзуларда салмоқли романлар яратди. Лекин уларнинг барчасининг асосида ёзувчи ижодининг ўзига хос бадиий-эстетик тамойилларига айланган бир неча жиҳатлар кўзга ташланади. Энг аввало шуки, Одил Ёқубов ҳар қандай масаланинг моҳиятини чуқур, атрофлича, ҳаққоний очишга интилади. Бу интилиш эса унинг асарларига теранлик, мустаҳкам яшовчанлик қудратини бағишлайди.

Иккинчи бир кучли бадиий тамойил шунда намоён бўладики, Одил Ёқубов инсонни энг ўткир, қалтис маънавий синовлар пайтида қаламга олади. Синовлардан эса одамлар шароитнинг ва ўз маънавий-ахлоқий табиатларининг имкониятларига қараб, ҳар хил йўсинда ўтадилар. Бу инсоний ўзгаришларни ёзувчи, бор бадиий маҳоратини ишга солиб, эҳтиросли ва ёрқин ҳаётий-руҳий манзараларда кўрсатади. Тўғри, ёзувчининг ҳамма асарлари ҳам шу маънода бирдай муваффақиятли эмасдир. Аммо уларнинг барчасида ёзувчи бадиий-эстетик мезонларга ҳалол ва сидқидилдан интилган.

Одил Ёқубов асарларининг учинчи яна бир ибратли хислати шундаки, ёзувчи ҳаёт ва одамлар тақдири, инсоният руҳиятининг мураккабликларини қандай бўлса, шундайлигича асарларига олиб киради. У қаҳрамонларни сунъий равишда салбий ва ижобий тоифаларга ажратмайди. Балки бундай жиҳатларни яхлит бир бутунликда акс эттиради. Масалан, «Муқаддас» қиссасидаги Шарифжон нопок йўл билан имтиҳондан ўтади. Шунинг ўзиёқ уни қоралайдиган фактдир. Бироқ ёзувчи Шарифнинг ҳам ҳар биримизга ўхшаш, жонли бир одам эканлигини ва инсон боласи асло фаришта эмаслигини назардан қочирмайди. Шарифнинг кимлигини унинг «ўз ёғига ўзи қоврилиши», кучли изтиробли кечинмалари орқали намоён этади. Ёзувчи шундай тасвирлайдики, биз, тўғриси, Шарифни ёмон кўрмаймиз, балки унга самимий юракдан ачинамиз.

Ёки «Диёнат» романидаги Отақўзи раисни олайлик. Ғоятда мураккаб феъл-атворли, тақдирли инсон. Ҳатто ўта шуҳратпараст, манман кимса. Айни пайтда Отақўзи ишчан, қобилиятли, уддабурон раҳбар. Гоҳида ундан самимий инсоннинг ўзи йўқ. Ёзувчи бу образни ана шундай мураккаб жараёнда кўрсатишга ҳаракат қилади. Отақўзи китобхонда ўзига нисбатан ҳам ҳурмат-эҳтиром, ҳам нафрат, ҳам ачиниш ва қайғуриш каби турли хил ҳис-туйғуларни ўзида мужассам этган муносабатни уйғотади. Бу ёзувчининг улкан истеъдодидан далолатдир.

Айтиш керакки, Одил Ёқубовнинг кўпгина асарларига мавзу ва мазмун берган ижтимоий воқелик бугун орқада қолди. Бу адибимиз ҳам шўро тузуми шароитида яшаган, унинг мақсад ва интилишларини, ғоялари ва эътиқодларини ўзига сингдирган одамларни қаламга олди. У даврда яхшилик ва ёмонлик, олийжаноблик ва тубанлик, салбийлик ва ижобийлик мезонлари ҳам бошқача, яъни коммунистик мафкуравий бўёқдор эди. Масалан, одамлар коммунист ёки раҳбар бўлгани учун албатта улуғланар ва уларни бошқача кўрсатиш мумкин эмасди. Мафкура шуни тақозо этарди. Лекин ҳар қандай истеъдодли ёзувчининг эса, мавжуд оммавий қарашлардан фарқли ўлароқ, ижтимоий ҳаёт ва одамларга нисбатан шахсий-маънавий тарздаги ўз муносабат-мезонлари бўлади. Бунга Одил Ёқубов ижоди яққол бир мисолдир. Ёзувчи, энг аввало, инсондаги инсонийликни, маънавий бойликни қадрлайди ва шу мезон билан замонавий ҳаётга ёндошади. Нормурод Шомуродовдай диёнат, виждон, халқ иши учун жонкуярлик каби фазилатлар шахсиятининг асосини белгилайдиган одамларни бутун жозибаси билан кўрсатишга бел боғлайди. Улкан олим Нормурод Шомуродов тақдирини кўрсатар экан, бундай одамларга собиқ совет тузуми шароитида чин инсоний яшаш ва меҳнат қилиш осон бўлмаганини ҳаққоний гавдалантиради.

Одил Ёқубов адабиётга машъум конфликтсизлик назарияси авж олган даврда кирди. Унинг ўзи айтганидек, ёзувчилиги бошланганида «Бу назариянинг меваси бўлмиш уйдирма асарлар кўкларга кўтарилиб мақталаётган пайтлар эди». Жумладан, Одил Ёқубов ижоди адабиётдаги мана шундай чиркин тамойиллар билан чуқур баҳс-мунозара шароитида дунёга келди ва ривож топди. Уйдирма асарларга у ўзининг ҳаёт, кураш, изтиробли инсоний изланишлар, одамзоднинг бу йўлдаги ютуқ ва мағлубиятлари ҳаққоний, ҳаётий акс эттирилган асарларини қарши қўйди.

Ўз ижодида таркиб топган соғлом ҳаётий-эстетик мезонларни, Одил Ёқубов, мана, ярим асрдан ошдики, ўз асарларида узлуксиз чуқурлаштириб, дадил давом эттириб келмоқда.

Оқсоқол адибимизнинг тарихий мавзудаги ажойиб романларини ҳам назарда тутадиган бўлсак, Одил Ёқубов бадиий оламининг нақадар улканлиги намоён бўлади. Унинг «Улуғбек хазинаси», «Кўҳна дунё» романлари — тарихий романнавислигимизнинг салмоқли ютуқлари ҳисобланади. Айниқса, ёзувчининг «Улуғбек хазинаси» романи дунё миқёсида кенг тарқалган ўзбек адабиётининг энг яхши асарларидан биридир.

Шу ўринда бу асар тўғрисида давримизнинг улуғ адиби Чингиз Айтматов билдирган фикрларни келтириб ўтишни жоиз деб биламиз. Ч. Айтматов асар муаллифига ёзган мактубида шундай деган эди:

«Яхши китоб ҳақида гапириш мароқли. Бу — юксак ва олийжаноб асар намунаси. Бадиий қуввати жиҳатидан салмоқли бу тарихий роман мени ларзага солди. Бу эса яхши асарнинг биринчи аломати. Бундан ҳам муҳими, романни ўқирканман, кўнглимда туркий халқларимиз тарихи учун ифтихор туйғуси жўш урди. Улуғбек шундай даҳоки, у асрлар оша тарихимизга, заминда тутган мавқеимизга гувоҳ. Улуғбек — бизнинг дилдаги оҳимиз, ҳасратимиз. У буюк инсоний тажрибалар ҳақида ёки дунё ҳақида юксак мезонларда туриб мулоҳаза юритиш, ҳукм-сабоқлар чиқариш учун асос берадиган шахс...

Улуғбек биз учун ўрта асрнинг атоқли олими бўлгани учунгина эмас, балки халқларимиз тарихидаги энг мураккаб ва оғир фожиани бошдан кечирган аллома бўлгани учун ҳам улуғдир».

Одил Ёқубов ўз ижоди билан Ватанимиз мустақиллигининг руҳий асосини тайёрлаган адиблардан биридир. Бунинг учун биз унинг ўша 80-йилларнинг иккинчи ярмида ва 90-йиллар бошидаги оташин публицистик ижодини эслашимиз керак. Адиб пахта якка ҳокимлигига қарши, пахтачиликда заҳарли дориларни бемеъёр ишлатишга қарши жангга кирган эди, пахтанинг харид нархини кўтариш муаммосини матбуотда қайта-қайта қўйган эди. У Орол денгизи фожиаси тўғрисида ёниб-куйиб мақолалар ёзди ва масъул минбарлардан чиқишлар қилди. Буларнинг ҳаммаси халқимизнинг ижтимоий тафаккури ўзгаришига муносиб таъсир кўрсатди.

Атоқли адибимиз халқ бошига оғир кулфатлар келтирган гдлянчи-ивановчи безори тўдаларнинг ғайри инсоний фаолиятига қарши ўз вақтида дадил бош кўтарди. Мустақиллик йилларида эса бу манфур шахсларнинг халқимиз бошига солган фожиали қилмишларини «Адолат манзили» романида чуқур дард ва изтироб билан тасвирлаб берди. Мустақиллик адиб фаолиятига янгитдан қанот бағишлади. У тарихимизнинг улуғ мавзуларидан бири — Амир Темур образига мурожаат қилиб, «Фотиҳи Музаффар ёхуд бир париваш асири» номли тарихий драмасини яратди. Бугун Амир Темур ҳақида асарлар кўп ёзилмоқда. Улар орасида Одил Ёқубовнинг бу асари ўзининг фожиавий-лирик мазмуни билан алоҳида ажралиб туради.

Одил Ёқубов фаол жамоат арбоби сифатида ҳам мустақиллигимиз ютуқларини мустаҳкамлашга ғайрат билан ўз улушини қўшмоқда. Марказий Осиё халқлари маданияти Ассамблеяси раҳбарларидан бири ва Республика Атамашунослик қўмитасининг раиси сифатида изчил фаолият билан банд.

Таваллудининг 70 йиллиги нишонланаётган шу кунларда забардаст адибимизга узоқ умр, мустаҳкам сиҳат-саломатлик, улкан ижодий парвозлар тилаймиз.

Михли САФАРОВ

УСТОЗ МЕҲРИ

Эл ардоқлаган, суюкли адиб Одил Ёқубовнинг китобхонни сеҳрлаб олувчи асарларини ўқиётган вақтларимда кунлар келиб бу мўътабар инсоннинг нигоҳи ва сермаъно сўзларидан баҳра олиш бахтига мушарраф бўлишимни билмаган эдим.

Ҳар гал «Улуғбек хазинаси»ни варақлаганимда қалбимни мусаффо туйғулару алам ва изтироблар чулғаб оларди. Мирзо Улуғбек ва асардаги бошқа образларнинг фожеий қисмати анчагача хаёлимдан кетмас эди. Айниқса, Хуршидабону қисмати мени-да азоблар эди.

Бир юмуш билан Андижондан Тошкентга тушганимда устоз Одил Ёқубовни «Туркистон» саройида кўриб қолдим. Шу дунёда яшаётган бир инсон сифатида кўнглимдан кечган ҳис-туйғуларни шеърий сатрларда ифодалаб, қоғоз қоралаган эдим. Ўша машқларимни бу улкан адибга кўрсатиш ва шу сабаб билан устознинг суҳбатларидан баҳраманд бўлиш истаги туғилди менда.

Бир инсонга қанчалик илтифот кўрсатилиши лозим бўлса, Одил Ёқубовдек сарбаланд ёзувчи, ҳурматли инсон биринчи суҳбатдаёқ менга нисбатан ҳам шундай, балки ундан-да зиёда — оталарча муносабатда бўлдилар.

Эшикдан кириб келган Тўлапберган Қаипберганов билан таништирдилару шеърим маъқул бўлганлиги ҳақида гапириб, мени шеър ўқиб беришга ундадилар. Тинглаётганларида иккалалари бир-бирларига қараб: «Яхши-а?!» — деб қўйишди. Сўнг Одил Ёқубов индамасдан телефонда кимгадир қўнғироқ қилдилар-да: «Мурод, ҳозир сенинг олдингга андижонлик Хуршида деган қиз боради, бир дафтар шеър олиб келибди. Шеърлари жуда самимий экан, ёрдам бериб юбор»,— дедилар. Шундан кейингина мендан: «Шеърларингизни газетада чиқаришни хоҳлайсизми?» — деб сўрадилар ва, — «Мана, сизни бугун кашф қилдик, энди Худо хоҳласа китобингиз чиққанда гаплашамиз. Қачон Тошкентга келсангиз, сиз учун вақтимиз бор. Андижонликларга бизнинг саломимизни етказинг», — дедилар. Тўлапберган Қаипберганов иккалалари менга редакция биноси ва Мурод ака Абдуллаевни қандай топишим мумкинлигини тушунтиришди. Ҳаттоки: «Машина олиб бориб қўйсинми, қизчангиз билан қийналиб қоладиган бўлсангиз?» — деб ҳам сўрашди.

Бунчалик самимият, бунчалик соҳибкарамлик!

Баъзи инсонларнинг ўз яқинларига ҳам, неча йиллик қадрдонларига ҳам бундай муносабатда бўла олмасликларини кўриб мен руҳан озор чекар эдим...

Қани энди, ўшалар элнинг ҳурматига, меҳру муҳаббатига шоён бўлмоқликни, камтарликни, олижанобликни, барчага суюкли ва шафиқ бўла олишни Одил Ёқубовдан ўргансалар!..

Одил Ёқубовнинг улуғлиги ҳам айнан ўша улуғ фазилатлар эгаси эканлиги биландир. Унинг асарларининг бу қадар халққа яқинлигига, халқ севиб ўқишига сабаб ҳам бу асарларнинг тоза кўнгил билан битилганлигидир.

Ўша учрашувдан бир йиллар чамаси вақт ўтгандан сўнг Одил ака билан яна учрашдик. Бу орада менинг шеърларим «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», «Ёзувчи», «Ўзбекистон овози», «Маърифат» газеталарида бир неча бор чоп этилганди. Ихчамгина бир шеърий китобча ҳам тайёрлаб қўйгандим. Бу ишларимдан хабардор бўлган Одил ака мени Ёзувчилар уюшмаси аъзолигига тавсия этдилар. Ёзувчиларнинг Дўрмонда ўтказилган Наврўз байрами куни мени Ёзувчилар уюшмаси аъзолигига қабул этишди.

Устознинг 70 йиллик юбилейлари нишонланаётган дамларда фурсатдан фойдаланиб, қалбимдаги меҳрим китобининг саҳифасига исмлари ёзилиб қолган азиз инсонга ардоқли шоиримиз Абдулла Ориповнинг қуйидаги сўзларини айтгим келади:

Дунёда кўп нарса унутилади,
Қашшоқлик, мартаба, қувонч, қайғулар.
Унутилиб борар муҳаббат дарди,
Унутилар йиллар, йўллар, орзулар.

Қирқ йиллик гина ҳам унутилар секин,
Унутилар ҳатто юракдаги дард.
Яхшиларнинг меҳри унутилмас лекин,
Унутилмас улар олдидаги қарз!

ХУРШИДА

Танлов

КЎРИК ЯКУНЛАНДИ, ЛЕКИН...

Маълумки, «Ўзбекнаво» гастрол-концерт бирлашмаси Бухоро вилояти ҳокимияти билан ҳамкорликда шу йилнинг 5-7 май кунлари Бухоро шаҳрида «Асрлар навоси» номи билан ўзбек миллий кўҳна созлари: танбур-сато, дутор, най ижрочиларининг I Республика кўрик-танловини ўтказди.

Шу муносабат билан «Ўзбекнаво» бирлашмаси республика ва халқаро фестивал ҳамда танловлар бўлими бошлиғи, санъатшунос Аҳмаджон РАҲИМОВга бир неча савол билан мурожаат қилдик.

— Созандалар ижодини таърифлаш, маҳоратига баҳо бериш қийин иш. Шунингдек, улар ижодига бир ўлчов билан қараш ҳам нотўғри. Кўпчиликка, хусусан ҳайъат аъзоларига Фарғона, Жиззах, Тошкент вилоятларидан келган созандаларнинг ижро услублари, мақом намуналарини тўғри ифода этишлари маъқул бўлди. Айниқса, бу мусиқа анжуманида, Мухтор Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваторияси анъанавий ижрочилик кафедрасининг ёш ўқитувчи ва талабалари катта муваффақият қозондилар. Улар устоз Юнус Ражабий, Турғун Алиматовларнинг ижро услубларини ўз талқинларида моҳирона кўрсатиб, уларнинг анъаналарини ривожлантираётганларини намойиш этдилар.

— Танловнинг якуний, учинчи босқичида ёш созандалар маҳоратини аниқлашда, мақом куйлари асосий мезон қилиб олинди. Бунинг сабаби нима?

— Аввало шуни айтиш керакки, якуний босқичга, 41та созандадан, омадли 16та иштирокчи чиқди. Бу созандалар мураккаб мақом чолғу куйларидан «Мухаммаси» ёки «Сақил»ларни ижро этиб, танловнинг юқори ўринларидан жой олишга ҳаракат қилдилар, бу улар учун ижодий кураш бўлди. Негаки, улар маҳоратини, санъатдаги келажагини мана шу куйлар кўрсатади ва очиб беради.

— Ушбу мусиқа анжумани давомида камчиликлар ва нуқсонлар ҳам учрадими? Бундан буён нималарга эътибор бериш лозим?

— Шуни айтиш лозимки, бугунги кунда ўзбек миллий кўҳна созларимиз бўлмиш танбур, сато, най, дутор, қонун, уд чолғу асбобларига эътибор сусайиб кетди. Халқимизнинг тўй-томошаларида, катта санъат саройларида бўлиб ўтаётган концерт дастурларида кўпроқ оврупа мусиқа асбоблари — электрогитара, флейта, скрипкалар кўзга ташланади. Таниқли хонанда ва созандаларимиз қўлида бебаҳо созларимизни кам учратамиз. Нимагадир бу ҳолат матбуотда ҳам, катта анжуманларда — йиғилишларда ҳам таҳлил қилинмайди. Бундай лоқайдликка ўз вақтида барҳам бериш зарур. Узоққа бормай, шу танловнинг ўзини олсак, бунда Наманган ва Навоий вилоятларидан бирор-бир ёш ва таниқли созанда иштирок этмади.

Яна бир мисол: ушбу танловнинг нуфузли ҳайъат аъзолари уч кун давомида афсусланиб ўтирдилар. Гап шундаки, Бухоро вилояти ҳокимиятининг бирор масъул ходими уч кун давомида танловнинг бориши билан қизиқмади. Балки улар бошқа бирор жиддий муаммолар билан банд бўлиб қолгандирлар... Бунинг ачинарли томони шундаки, Бухоро шаҳар меҳнаткашлари, миллий мусиқа шинавандалари анжумандан четда қолдилар. Республика миқёсидаги ушбу тадбир Бухоро шаҳрида ўтаётгани тўғрисида бирор шиор, эълонга кўзимиз тушмади. Бизнинг мақсадимиз шаҳар меҳнаткашларига ҳам маданий хизмат қилиш эди-да. Вилоят маданият ишлари бошқармаси раҳбариятининг миллий мусиқа санъатига, ёш ижодкорларга эътиборсизлиги яна шунда кўриндики, 12та бухоролик иштирокчидан фақат икки созанда танловнинг III-ўринли совринига эришди, холос. Агарда вилоятдаги шу ишга мутасадди раҳбарлар миллий санъатга, ёш авлодга, умуман, маданиятга ва маънавиятга бўлган эътиборларини таҳлил қилиб, керакли хулосалар чиқариб олсалар яхши бўларди.

— Энди асосий мақсадга кўчсак. Бизни танлов ғолиблари билан таништирсангиз.

— Ушбу танловнинг ҳайъат аъзолари, биринчи даражали совринларни Мухтор Ашрафий номидаги консерваториянинг ёш ўқитувчиси Тоиржон Қўзиев (танбур-сато), консерватория талабаси Дилфуза Йўлчиева ва Таваккал Қодиров номидаги Фарғона санъат билим юртининг ўқитувчиси Тоҳиржон Қаҳҳоровга (най) топширдилар. Иккинчи даражали совринлар Аброр Зуфаров, Муҳаммаджон Маматқулов (танбур-сато), Малика Холтоева, Хуршида Қаҳҳорова (дутор), Хуршид Орипов, Юсуф Воҳидовга (най) насиб этди. Фазлиддин Гулов (танбур-сато), Султон Қосимов (дутор), Гўзалхон Мўминова (дутор), Эгамберди Юсупов (най), Мирзоҳид Аббосов (най) учинчи ўринни олдилар.

Танловнинг махсус дипломлари ёш ва умидли ижрочилар Шуҳрат Холхўжаев, Ўктам Расулов, Мансур Жомуродов, Назира Болтаева, Неъмат Қосимов, Миркарим Каримов, Ирода Ҳусанова, Обиджон Темуровларга насиб этди.

Танлов ҳайъати раиси, Ўзбекистон халқ артисти Турғун Алиматов мукофотларни топширар экан, шундай деди: «Бу созандалар мисолида шуни аниқ айтиш мумкинки, миллий мусиқа санъатимизнинг келажаги порлоқ. Лекин бу ёшларга эътиборни кучайтириб, ижодини кенг тарғиб қилишимиз лозим. Ёш санъаткорларга эътибор ва ғамхўрлик — маънавиятга, қадриятларимизга, халқимизнинг бой маданий меросига эътибордир».

Г. УМАРОВА суҳбатлашди

КУЙЛАРИДА ВАТАН ИШҚИ МУЖАССАМ

Учрашув

Таниқли бастакор, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Қаҳрамон Комиловнинг ижод услуби ўзига хос. Унинг куйларига ватан ишқи жо қилинган. Бу куйлар элига бўлган меҳр ҳислари-ла суғорилган. Бастакор оҳангларида меҳнатсевар, саҳий қалбли буюк халқига, унинг удумлари-ю ўзлигига чексиз эҳтиром яширинган. Унинг ижоди маҳсули бўлмиш «Овозингни эшитганда», «Ёрим демасанг», «Чавандоз», «Садолардан сўрайман сени», «Баҳор бўлиб боғларда юрсанг» каби қўшиқлар аллақачон ўз тингловчиларини топиб, дил мулкига айланган, десак муболаға бўлмас.

Қаҳрамон Комилов яратган куйлар хоҳ лирик, хоҳ эстрада бўлсин, аввало миллийлиги билан ажралиб туради. Унинг шу кунга қадар яратган қўшиқлари 600тадан ошиб кетган. У шунингдек, битта симфония, битта оратория (бағишлов), 6та муқаддиманинг муаллифи ҳам.

Бастакор ижодига қизиқишимиз сабаб, у кишининг ҳузурларида бўлиб, бир неча саволлар билан мурожаат қилдик. Аввало, у кишининг мусиқанинг ҳаётда тутган ўрни, тарбиядаги аҳамияти, шунингдек, бугунги кун қўшиқчилиги борасидаги фикрлари билан қизиқдик.

— Агарки, инсонга жон ато этилаётганида жон танага мусиқа орқали жойлашар экан, унинг ҳаётида мусиқанинг қандай ўрин тутишини тасаввур этиш қийин эмас. Мусиқа билан беморни даволаш мумкин, ва аксинча, уни ёмон ҳолатга солиб қўйиш ҳам ҳеч гапмас. Инсондаги барча фазилату ижобий хислатлар айнан яхши оҳанглар таъсирида шаклланиб, камолга етса ажаб эмас...

Яхши қўшиқлар яратиш учун эса бастакор ниҳоятда зийрак ва билимли бўлиши, шоирлар билан ҳамкорликда иш олиб бориши, шеър матни билан обдон таниш бўлиши керак. Ва шунга яраша халққа сингадиган куй басталаши лозим.

Бугунги кун қўшиқчилиги борасида шуни айтиш керакки, ҳар бир қўшиқчи, истайдими-йўқми, ҳам қўшиқчи, ҳам бастакордир. Яъни унинг ўзи қўшиқ яратади, куйлайди, ижро этади. Лекин сўнгги вақтларда ана шундай қўшиқчиларимиз бошқа халқлар — турк, афғон, ҳиндистон, эрон кабиларнинг замонавий мусиқаларини ўзлаштириб, ўзбекча сўз солиб тўй маросимларда айтиб юришибди. Тўғри, бир кунлик тўй-маросим ё концертда айтиб кетиш ҳеч нарсамас. Аммо аслида бу ўғирлик, ўзбек санъати учун эса фожиа. Бу ҳол ўзбек миллий қўшиқчилиги тараққиёти учун тўғаноқдир. Айниқса, шундай тоифа хонандалар орасида машҳур қўшиқчиларнинг борлиги жуда ачинарли. Доимий ижодий изланишда бўлган, ўзбек миллий қўшиқчилик санъати анъаналарини давом эттираётганлар ҳам йўқ эмас. Ака-ука Мурод ва Илҳом Иброҳимовлар, Собиржон Мўминов, Насиба Сатторова, Қодир Мирашуров, Қодир Жўрақулов кабиларни мисол қилиб кўрсатишим мумкин. Замонавий эстрада қўшиқчиларидан эса Козим Қаюмов, Равшан Номозов куйлаган қўшиқларда ўзбекона руҳ сезилиб туради.

— Ёш ижрочилар ана шу миллийликни йўқотмасликлари учун нима қилишлари керак деб ўйлайсиз?

— Улар кўпроқ мумтоз қўшиқларни эшитиб, ўрганишлари керак. Шунингдек, Тўхтасин Жалилов, Дони Зокиров, Фахриддин Содиқов, Ғанижон Тошматов, Набижон Ҳасанов каби бастакорларнинг қўшиқларини ижро этсалар фойдадан холи бўлмасди.

— Сизни кўпроқ ташвишга солаётган нарса нима?

— Яқинда «Ассалом, Ўзбекистон» кўрсатувини олиб бораётган журналист Иқбол Мирзо шундай деб қолди: «...турк мусиқасидан ўғирлаб, ўзбек сўзига «зўрлаб» туширилган қўшиқларни эшитиб юрибмиз. Менинг виждоним қийналиб кетди. Наҳотки шу куй турк қўшиқчилари ижросида айтилганини халқ билмайди, деб ўйласалар...».

Бундай қўшиқлар кўпчиликнинг, айниқса, ёшларнинг дидини ўтмаслаштириб қўйиши мумкин. Бу ўринда шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, мусиқий дидни шакллантиришда тўйларимиз катта рол ўйнайди. Кейинги вақтларда турли савиядаги ансамбллар кўпайиб кетди. Тўйларга миллий қўшиқларимизни яхши ижро эта оладиган, халқ куйларига муҳаббат қўйган ансамблларни таклиф этиш керак.

Қаҳрамон Комиловнинг ўзи ҳам миллий заминдан озиқ олишга, қўшиқлари оҳангларига халқимиз нафасини сингдиришга ҳаракат қилади. Бу ҳақда унинг қўшиқларини куйловчи, дуторчи қизлар ансамбли хонандаси С.

Туронова шундай дейди:

— Менга Қаҳрамон аканинг қўшиқларидаги жўшқинлик ва оҳангларидаги жозибадорлик ёқади. Бу куйлар юракка яқин бўлиб, кишини ўйга толдиради.

— Қаҳрамон Комилов истеъдодли композиторлардан, — дейди композитор Анвар Султонов. — Унинг услубида халқчиллик алоҳида кўзга ташланиб туради. Ижодкор халқ мусиқасини яхши билади. Қ. Комилов профессионал ижодкор.

Ҳа, Қаҳрамон Комилов бугунги ўзбек мусиқа санъати тараққиётига камтарона меҳнати билан ҳисса қўшиб келаётган сермаҳсул ижодкорлардан бири. У кишининг ижодий йўлига камолот тилаб қоламиз.

Саодат УМУРЗОҚОВА

ТАФАККУР ВА ТАШАККУР

Биз уни унутиб қўймадикми?

Мулоҳаза

Сир эмаски, Тангри таоло Инсон боласини барча махлуқот ва мавжудотлар ичида энг мукаррам, ақл-идрокли, фаҳм-фаросатли қилиб яратди. Тафаккур ва ташаккур ҳам Инсонга хосдир. Одамзотгина теварак-атрофида рўй бераётган воқеа-ҳодисаларга бефарқ қарамайди. Уларни мушоҳада ва мулоҳаза қилади. Ватани, ватандошлари ютуқларидан қувонади, уларга омонлик, фаровонлик, порлоқ кунлар, нурафшон тунлар тилайди. Лекин бугун водийдаги, алалхусус, Наманганадаги сўнгги воқеалар кишини ўйга солади.

Нима учун шундай бўлди? Тафаккур ва ташаккур унутилгани учун эмасми? Нима, мустақилликдан кейин барча жабҳалар сингари дин, иймон-эътиқод масаласида амалга оширилаётган амалий ишлар тафаккур ва ташаккурга лойиқ эмасми?! Қуръони Карим ва Ҳадиси Шарифларнинг она тилимизга ўгирилиши, жилд-жилд этиб нашр этилиши, қатор-қатор янги мадраса ва масжидларнинг очилиши, катта-кичик диний рисолаларнинг битилиши, мўъмин-мусулмонларга етказилиши, радио ва телевидениеда диний мавзуларда эшиттириш ва кўрсатувлар мунтазам бериб борилиши, ҳайитларимиз расмий дам олиш куни деб эълон қилиниши, қолаверса, «Муҳаммадунрасулуллоҳ» сингари кўп қисмли телефилмнинг республикамиз ойнаи жаҳонида тўрт йилдан бери узлуксиз намойиш этиб келиниши, ҳар йили бирнеча минг ватандошларимиз ҳукумат яратган қулайликлардан фойдаланган ҳолда Умра ва Ҳаж ибодатларига бориб келаётганлари озми?! Тарихан жуда қисқа даврда, истиқлол боис қўлга киритилган бу ютуқлар тафаккур қилиб кўришга, шукроналар айтишга арзимайдими?!.

Яқинда республика телевидениеси орқали Муборак Ҳаж сафаридан қайтиб келаётган ҳожиларимиз кўрсатилганида, уларга ички бир фахр билан боқар эканман, ана шу фикрлар дилимдан ўтди. Шунда бундан 4 йил муқаддам ўзим ҳам мана шу бахти баркамол инсонлар сингари ўша муқаддас жойларда тоат-ибодатда бўлганим кўз ўнгимга келди. Ўшанда ҳам бизнинг ҳожилар бошқаларга қараганда анча кам харажат қилиб келган эдилар бу муқаддас диёрга. Бундан ташқари, биз ўзгалар сингари бир неча меҳмонхонада тарқоқ ҳолда эмас, балки Каъбатуллоҳга жуда яқин, улкан ва салобатли меҳмонхонада тўхтаган эдик. Бунга кўпчиликнинг ҳаваси келган эди. Бу республикамиз ҳукумати ва мутасадди ташкилот ходимларининг ҳожиларимизни ўйлаб, қилган саъй-ҳаракатлари самараси эди.

Эсимда, пештоқига катта миллий байроғимиз илинган меҳмонхона кўпчиликнинг диққат-эътиборини ўзига тортганди. У турли вақтларда, турли сабаблар билан турли юртларга чиқиб кетган ватандошларимиз ва уларнинг зурриёдлари учун муборак бир маконга айланганди.

Тунов куни Миср Араб Республикасининг Ўзбекистондаги фавқулодда ва мухтор элчиси, фан доктори Мамдуҳ Шавқий ҳамда унинг оммавий ахборот ишлари бўйича маслаҳатчиси Раъфат Ас-Сабъа республикамиз телевидениесининг бир гуруҳ ижодий ва техник ходимларини элчихона биносига, бир пиёла чой ичиб кетишга таклиф этдилар. Элчи жаноблари ва элчихона ходимлари шу баҳона «Муҳаммадун Расулуллоҳ» филмини таржима қилиб, ўзбек томошабинларига ҳар йили Муборак Рамазон ойида туҳфа этиб келаётган юқори малакали, ўз ишининг устаси бўлган кишилар билан шахсан танишиш, уларга миннатдорчиликларини изҳор қилиш ниятида эканликларини англаш қийин эмас эди. Зеро, суҳбат чоғи ўзбек телевидениеси орқали намойиш этилган Миср филмлари, айниқса, «Муҳаммадун Расулуллоҳ» телефилми нафақат Ўзбекистон, балки қўшни жумҳуриятлар фуқаролари томонидан ҳам зўр мамнуният билан қабул қилингани, бу асарлар ўзбек тилига тўлақонли ўгирилгани, дубляжда иштирок этган ижодкорлар зиммаларидаги вазифага сидқидилдан ёндошганликлари ҳақида сўз кетди. Ислом тарихидан сўзловчи, ҳақиқий исломий қадриятлар ва аҳкомлар улуғланувчи бу филм икки қардош мамлакат — Ўзбекистон ва Миср ўртасидаги алоқалар ривожига ижобий ҳисса қўшганини ҳисобга олиб, Миср Ахборот вазирлигига қарашли Бош бошқарма раиси Набил Усмон ўзбекистонлик ижодий гуруҳ аъзоларини тақдирлашга қарор қилган экан. Бу ҳақда элчихона Матбуот шўъбаси раиси Раъфат Ас-Сабъа тўлқинланиб гапирди. Сўнгра рамзий ва эсдалик мукофотлар ўз эгаларига тантанали равишда топширилди.

Мезбонлару меҳмонлар суҳбати узоқ давом этди. Кечада Миснинг Ўзбекистондаги фавқулодда ва мухтор элчиси Мамдуҳ Шавқий, консуллик ишлари бажарувчиси, маслаҳатчи Ҳомид Шукрий, Миср фан ва таълим маркази бошлиғи, фан доктори Одил Шиҳа ва бошқалар ҳозир бўлдилар.

Бахтиёр ҳожи ИБРОҲИМОВ

Азиза НЕЪМАТОВА

ДУНЁ ЎРГАНАДИ БЕҒУБОРЛИКНИ

БАҲОР

«Уйғон-уйғон» — дегандай баҳор,
Секин-секин туртар борлиқни.
Чечаклар жилмаяр, куртаклар кулар,
Дунё ўрганади беғуборликни.

Оппоқ тилакларга айланасан сен,
Кучоғим етса-ю кучоқлаб олсам.
Юртим, гўдакларга айланасан сен
Кудратим етса-ю кўтариб олсам.

ВАТАН

Қўшиғим тўкилсин ёнбағирларга,
Даштларга тўкилсин куёш нуридай.
«Ватан» деб аталмиш қир-адирларга
Тўкилсин қалбимнинг сўнгсиз меҳридай.

ҲАМАЛ КУНЛАРИДА

О, Ҳамал кунлари, гўзалсиз бунча,
Шунчалар сахийми сизга табиат?
Чаккангизга тақиб нафис чечаклар,
Яшил япроқларга кўммишдир абад.

Мен сиздан топгандим бахтимни бир бор,
Сиз билан йўқотдим, бунда не сир бор?
Билмайман умримнинг надир мазмуни,
На файз бордир унда, ва на қадр бор.

Сиз билан ҳамдамдир менинг ҳаётим,
Сиз билан ҳамдамдир дилдаги қайғу.
О, Ҳамал кунлари, бағрингизга мен
Юрагимни яширдим мангу.

КЎНГЛИ ЯРИМТАЛИК

Аввалги Азиза эмасман энди,
Улуғ давлатимни йироққа кўйдим:
Бутун борлиғимнинг ярмини азиз
Отам билан бирга тупроққа кўйдим.

Дардинг нима дея сўрамас биров,
Яшил тоғларимга қўнмишдир қиров.
Бормикин отадек бағирнинг кенги,
Отадек давлатнинг бормикин тенги?!

ТУШЛАРИМ

Фақат тушларимда кўраман Сизни,
Тушларимда бирга юрамиз.
Сирли сўлим, соҳир боғларда
Узоқ-узоқ суҳбат қурамиз.

Сўнг қандайдир қора шарпалар
Келаверар бизга интилиб,
Қоронғу бир туманлик аро
Мен қоламан Сизга интилиб.

ҚАРОР

Бир кун ҳузурингга бораман, дўстим,
Бораман қошингга шамолдай елиб.
Оташ туйғуларнинг қуюнида мен,
Бораман албатта барини енгиб

Шубҳаю гумонлар қийнамас шунда,
Қийнамас ўзгалар фикри ҳам ортиқ.
Сенга осмондай соф муҳаббатиму
Покиза қалбимни айлагум тортиқ.

ХОТИРА

Хазонлар тўшалган ушбу хиёбон
Бир вақтлар яшнаган чаманзор эди.
Шу хилват гўшада, кўздан йироқда
Икки севишган дил бахтиёр эди.

ҚАЁН КЕТДИНГ СЕН?

Бу келмас йўллардан қаён кетдинг сен?
Заррача раҳм этмай осон кетдинг сен.
Бўзлатиб йўлингда мени, эй золим,
Нечукким, беному нишон кетдинг сен?

АРМОН

На йиллар сўндирди дилда бу ўтни,
На завқ бера олди ўзга бир висол.
Хаёл кўзгусида ёнган у нурга,
Интилиб яшадим парвона мисол.

ШАМОЛДА ТЕБРАНГАН АЛВОНРАНГ ЛОЛАМ

Шамолда тебранган алвонранг лолам,
Ўткинчи шамоллар букмасин қаддинг.
Гўзаллик тимсоли бўлгин сен ҳар дам,
Шамолда тебранган алвонранг лолам.

* * *

Фахминг етди на ишқимга,
На мендаги бардошга.
Бўлмасмиди меҳр қўйсам,
Ерда ётган бир тошга.

НУР — БОҚИЙЛИК МУЖДАСИ

Шуҳрат лирикасида табиат ва инсон фалсафаси

Қор узра қолибди турли-турли из.
Мана бу ит изи, мана бу арслон.
Мана бу тулкидан, мана бу тўнғиз,
Бу ердан ўтибди мағрур бир инсон.

Атоқли шоир Шуҳратнинг пейзаж лирикасида фақат бўёқлар эмас, фикр-ўйлар, кечинмалар ҳам тадрижий такомили билан, хатти-ҳаракати билан намоён бўлади. Табиат ҳодисалари ботиний ва зоҳирий ранглари, маънолари билан жилоланади. Шу боисдан ҳам шоир табиат лавҳаларининг турфа ҳолатлари ҳақида сўзлашни, мушоҳада юритишни маъқул кўрган. Юқоридаги тўртликда қор сатҳида қолган изларнинг «муҳри»-қадами кузатилади. Изларнинг ҳар бир ҳолатдаги маъноси уқилади. Ит, тўнғиз, арслон, тулки ва инсон излари ташиган ибратли мазмун тадрижи — тўртликнинг сюжет-композицияси метафора асосига қурилган. Шу тахлит метафорик қурилма Шуҳрат тўртликларининг ўзига хос хусусиятини ҳам, шоир ҳикматларининг ўзига хослигини ҳам асослайди.

«Излар» сўзи ҳар гал такрорланганда бадиий фикр тадрижининг янги ҳолатларини, ўзига хос маъно қирраларини очиб боради. Ва энг муҳими, табиатдаги бўёқлар ўзгариши вақтнинг ҳам собит ва муқим эмаслигидан, инсон феъли-фаолияти билан баробар атроф-теварагидаги реаллик кўринишлари ҳам ҳамиша тусланиб, товланиб, ўзгариб туришидан, турфа хил мазмун касб эта боришидан далолат беради.

Мазкур тўртликда ва умуман, бошқа лирик миниатюраларида ҳам шоир фикр динамикасининг, туйғулар такомилининг бош омили бу сўзлар такрорида. Такрорланиб келаётган сўзларнинг янги-янги маъно қирраларини ифода этишида. Сўзлар такрори фақат сюжет-композициянинг мустақиллигини таъминловчи бадиий вазифадан ташқари ижтимоий, фалсафий ҳамда ахлоқий мазмунни ёритишга ҳам қаратилган. Сўзларнинг ҳар гал такрорланиб, янгича маъноларда жилоланиб келиши жараёнида воқеа-ҳодисалар табиатидаги муттасил хатти-ҳаракатни кўрсатади. Ва шу билан баробар, энг муҳими, мазкур тасвир объекти орқали юзага келган туйғу-кечинмаларнинг, мушоҳадаларнинг мустақил ҳаётидан воқиф этади.

Шуҳратнинг пейзаж лирикасида ҳар бир сатрдаги тугал фикр ўз оҳанги, мусиқаси билан туғилади. Оҳанглар шунчаки бир-бирини тўлдириб, кучайтириб ёки бир-бирига бўлиқлик бағишлабгина қолмайди. Шунинг баробарида сўзлар такрори ички бир зарурат, ботиний қонуният эҳтиёжи асосида юзага келади. Ушбу жараёнда мусиқийлик пардаларининг сусайиши ёки кўтарилиши («Қор узра қолибди турли-турли из») бир мавзунинг рангин қирраларини очишга хизмат қилади. Сўзлар ва оҳанглар уйғунлиги ҳаётнинг муайян лавҳасини кўз' ўнгимизда жонлантиради. Шу боисдан ҳам Шуҳратнинг табиат лирикасида тасвирланган ҳолат ёки лавҳагина эмас, шунингдек, ифода объекти ҳам ўз ҳаёти, ҳарорати ва мусиқаси билан бирга яшайди.

Табиат «аҳолиси» — дов-дарахтлар, ўт-ўланлар, тоғу ўнгирлар, қушлар, ҳайвонлар, ҳашаротлар... шоир лирикасида ўз турмуш тарзи билан яшайди. Шу нарсани пайқаш мумкинки, Шуҳрат лирикасида капалакларнинг учишидан тортиб сор бургутларнинг шиддаткор қанот қоқишигача, булбулларнинг сайрашию мажнунтолларнинг шивир-шивиригача, қиёқ майсаларнинг қиқирлаб кулишидан тортиб пурвиқор чинорларнинг хаёлга чўмишигача, довкур шовуллашигача эшитилиб, кўриниб, ҳис этиб турилади.

Мен кўрдим: бургутга агар ўқ тегса,
Сўнгги бор талпинар яна фалакка.
Илон-чи, йўлида шарпа йўлиқса,
Ўрмалаб қочади нурсиз кавакка.

Бир тўртликда табиат жонзотлари ҳаётидан икки лавҳа акс этган. Бургутнинг ўлими олдидан осмону фалакка тик кўтарилиб кетиши ва юксак-юксакларда бир зум тин олиб қотиб тургач, ўзини тоғ ўнгирларига, қиличдек кескир қоялар бағрига урилишини яхши биламиз. Илоннинг эса бирон-бир хавф-хатар туғилса девор кавакларига, зах қоронғуликка кириб йўқолишини ҳам кўп кўрганмиз. Шоир учун ушбу ҳолатларнинг иллюстрацияга ўхшаш ифодаси керак эмас. Уни, асосан, моҳият қизиқтиради. Ана шу лавҳалар ўқувчи онги-тасаввурида ассоциатив фикрлар уйғотади. Табиат ҳаётининг ҳар бир лавҳасидан фикрий-ҳиссий тайёргарлигимиз тақозосига кўра муайян сабоқлар оламиз, хулосалар чиқарамиз.

СУРАТДА: адиблар Восит Саъдулла (чапда) ва Шуҳрат

Шуҳратнинг фикрий шеъриятида НУР образи олий бокиралик ва ҳақиқат тимсолида талқин этилади. Нур тимсолининг реал ва рамзли маъноларисиз, юксаклиги ва яшноқлигисиз шоир поэтикасини тушуниш, тасаввур қилиш қийин. Табиат хоссалари ва ҳодисалари қай тахлитда кечмасин, албатта, уларда осмон кенгликлари, юлдузлар жилоси, офтоб шуъласи, ойдин бир ёруғлик бўртиб туради. Шу боисдан ҳам лирик қаҳрамон «Юксакларда доимо кўзим, юксакларда юлдуз ҳам, ой ҳам», дейди.

Бошқа бир ўринда офтоб ёруғликка, нурга буркангани боис суюкли. Шу маънода НУР гоҳ ойдин хотира, гоҳ соҳиби жамол, гоҳ умр ҳикмати, гоҳ муҳаббат ва бахт, гоҳ яшиллик ва тиниқлик, гоҳ сувда чўкмас ва ўтда ёнмас боқий СЎЗ, гоҳ поклик ва безаволлик, фарзанд ва сўнмас юрак, олов ва мушфиқ она, ёруғ келажак ва синмас ҳақиқат, хуллас, турфа маъно қирралари билан жилоланади.

Оташ деб ўғлингга қўйибсан исм,
Оловдек гуриллаб ёниб турсинми?
Ё ундан нур олиб бу кекса кўзим,
Чароқлаб порласин деганинг чинми?...
Ё қора кунларни тарки жон этиб,
Дедингми ҳаётда мўл бўлсин ёғду...
Исмига яраша қалби ҳам бўлса,
Оҳ, қани ҳамиша гуриллаб ёнса.
Гуриллаб ёнсаю эл-юрт қувонса,
Эл-юртнинг хилвати нур билан тўлса.

Ушбу парчадан ҳам илғаш мумкинки, НУР — маънавият шуъласининг шаффофлигини, фикрларнинг юксак парвозини, бир сўз билан айтганда, ҳаётнинг боқий ва ҳақиқат ёғдуларини бор моҳияти ила кўрсатишга интилиш самарасидир, НУР — ҳаёт гўзалликларини улуғлаш билан баробар, тирикликнинг қора шеваларини, жамиятнинг қоронғу гўшаларини ҳам ёритишга қаратилган моҳияти ила файзёб. Шоирнинг табиат лирикасига мансуб барча шеърлари учун хос бўлган умумий типологик бир хусусият мавжуд. Хусусан, дастлабки тўртликда турмуш, тирикликнинг маиший бирон-бир ҳолати чизилади. Кейинги сатрларда эса ана шу лавҳанинг маъноси ёритила боракан, умр масъулияти, ҳаётнинг боқий ҳақиқатлари рамзий мазмун касб этган бадиий умумлашмаларда намоён бўла боради. Мазкур поэтик усул шоир қаламга олган мавзуларни теран бадиий умумлашмаларда, фалсафий йўсинда идрок ва ифода этиш имконини беради.

Шуҳрат талқинидаги НУРдан кўнглингга кенгликлар ҳавоси, маҳобати ва таровати билан кириб келади. Бу, шубҳасиз, лирик қаҳрамон тафаккур тарзининг кўламдор ва теранлик касб этганлиги шарофатидандир.

Шуҳратнинг лирик қаҳрамони беқиёс севинчга ғарқ. Зеро, аждодлар тафаккурини ёритиб, юрак-юракларидан силқиб таралган НУР бугунги воқелигимизга, одамлар қалбига келиб туташяпти. Эркка, ёруғликка талпинган одамларнинг кўзидаги, қалбидаги, фикри-зикридаги шуълаларга уланаяпти. У ҳам уфқлардан, шафақлардан ўрни йўқолмайдиган, нурлари сидирилмайдиган жажжи қуёш ёқиш, ўзидан из қолдириш иштиёқи билан ёнади. Одамларнинг қалбига яхшилик уруғини, эзгулик зарраларини, гўзаллик шуъласини элтиш истагида ёниб яшайди.

НУР — ҳаёт рамзи, гўзаллик тимсоли, боқийлик муждаси сифатида талқин этилади. Шу боисдан ҳам ҳеч бир зўравон ҳеч бир замонда нурнинг бошини кундага қўйиб, чопиб ташлай билмайди. Бўйнига сиртмоқ солиб дорга тортолмайди. Мушук боласидек бўйнига тош боғлаб, дарё сувларида чўктира билмайди. Зеро, НУР — бу ҳаёт ҳақиқати. Ижтимоий адолат ғояларини, эркхурлик интилишларини моддий шакллантирган нарса — бу шоирнинг сеҳрли сўзи. Шоир шеърлари, шоир сўзлари, адолат идеаллари нурга қиёс этилади. Шу маънода, шоир сўзлари, рамзли тимсоллар тили — ҳар бир юракка, кўнгил гўшаларига, кўнгил хонадонларига қуёш нуридек ёруғлик, ҳарорат, тиниқлик ва бокиралик олиб киради. Шоир сўзи ҳақнинг, эзгуликнинг тимсолига айланган бадииятнинг ўзи бўлиб қолади.

Шуҳрат НУРнинг тонгни бошлаб келишида, довдарахту ўт-ўланларни, қурт-қумурсқаю паррандаларни — борлиқни уйқудан уйғотишида, яна барча-барчасини тирикликка, фаол ҳаракатга ундашида, кечки оқшом шуъласининг маъюс ҳароратида табиат ҳаётининг боқийлик ҳикматини ўқийди. Тонг, пешин, шом, тун — булар ўткинчи дамлар эса-да, ҳамиша такрорланиб турса-да, ҳаётнинг ўзгариб, воқелик жараёнларининг янгиланиб туришини таъминлайди. Зеро, ана шу узвийлик жараёнларида ҳар бир фаслнинг, ҳар бир лавҳаларнинг ўзига хос нури бор. Ёруғлигию ҳарорати бор. Боқийликнинг НУР билан боғлиқ сеҳри-жозибасини лирик қаҳрамон ана шу омилларда кўради.

Энг муҳими, Шуҳратнинг лирик қаҳрамони фидойи меҳнати билан, одамларга адоқсиз меҳр-муҳаббати билан, она юртини янада гўзаллаштириши билан қалб қўрини, фикр шуъласини офтоб нурлари билан туташтириш иштиёқида ёнади. Зеро, боқийликнинг моҳиятини, асл табиатини нурнинг қатим-қатимларига яширинган инсоннинг ёруғ умри, бир чимдим тириклиги бадалида фаол меҳнати самаралари белгилайди, деб билади. Оқил фарзандлар, пешонаси ёруғ насллар она-ватан тонгларини, ёғдуларини таъминлайди, дейди. Ана шу ишонч-эътиқод Шуҳратнинг пейзаж лирикасидаги НУР образининг ҳаётийлигини кўрсатади. Шуҳрат поэтикасининг таркибий қисмини асослайди.

Нўъмон РАҲИМЖОНОВ,
филология фанлари доктори, профессор

Пўлат МЎМИН

УСТОЗЛАР ЛУТФИ

ОДАМНИНГ АВВАЛ КЎЗИ ТЎЙСИН

Болалар газетасида ишлаган вақтларимда устоз Ғафур Ғуломдан болаларбоп шеър ундириш кўпинча менинг зиммамга тушарди.

Бир сафар шеър ёзиб бердилар-да:

— Бўш бўлсанг, мен билан юр, бир бозор айланамиз, — дедилар. Кейин Эски жўва бозорига тушдик. Устоз бозорнинг барча расталарини эринмай айланарди, баъзи нарсаларнинг баҳосини сўрарди. Кўзларига иссиқ кўринган сотувчилар, яқин танишлари билан ҳолаҳвол сўраб бироз гурунглашиб оларди. Айниқса, сарҳил меваларга узоқ разм солардилар-да, яна йўлда давом этардилар.

Эринмасдан бозорни айланиб чиқдик, шундан кейингина харид қила бошладилар. Менга қараб:

— Пўлатвой, билдингми нимага айланиб чиққанимни? — дедилар.

— Йўқ, — дедим ҳеч нима билмагандай.

— Аввал сарҳил меваларни кўриб кўзимни тўйдирдим. Билиб қўйгин: инсоннинг аввал кўзи тўйиши керак, кейин ўзи. Қаерда яхши нарса борлигини билиб олдим. Қимматда ҳикмат бўлади, дейди машойихлар.

Устоз ўгитлари ҳамон ёдимда. Ҳамиша бозорга тушганимда аллома ўгитларига амал қиламан.

«СОЮЗ»ДАН ТАШҚАРИДА УРИШСИН

Қирқинчи йилларнинг охирлари эди-ёв, ёзувчилар уюшмасининг баъзи анжуманларига иштирок этардим. Устоз ёзувчиларнинг топқирликлари, сўз ўйинлари, лутфларини эшитиб ҳайратда қолганман. Устозларни эслаган сари, уларнинг қиёфалари кўз олдимдан ўтаверади.

Бир йиғилишда денг, Ойбек ака билан Ғафур ака баҳслашиб қолишди. Ўша йиғилишда кимнингдир хулқи муҳокама қилинаётган эди. Ғафур ака муҳокама орасида:

— Бу дейман, «союз»да икки ёш ёзувчи ёқалашибди, бу нима деган гап, яхши эмас ахир, улар уришадиган бўлса «союз»дан ташқарида уришсин, унинг обрўйини туширмасин, — дейишлари билан Ойбек ака мулойимгина қилиб:

— Қуй, Ғафур, «союз»дан ташқарида ҳам уришмасин, — дедилар.

Ғафур ака шартта:

— Мен «советлар союз»идан ташқарида уришсин деяпман, — деб гапни ўнглаб кетди.

ТЕГМАГАНИ ЯХШИ

Абдулла ака уюшмага раислик қилаётган пайтлар эди, менимча. Бир тўда ёш ёзувчилар ўзаро гурунглашиб турардик, Абдулла ака келиб қолдилар. Одатда бизлар устозга гап қотмасдик, тутилмаган гап айтишларини интиқ кутардик. Ёзувчи ва шоирнинг фазилати—янги гап айтишда, дейишади кўплар. Шу аснода бир кекса ёзувчи келиб қолди. Абдулла ака уни гапга тутдилар. Хотини вафот этиб бева қолган экан.

— Ҳа тақсир, уйландилармми? — десалар, у афсусланиб:

— Уч-тўрттасига одам қўйдим, биттаси ҳам тегмаяпти, — деди-да, ўрнидан турди. Абдулла ака бизларга қараб:

— Тегмагани маъқул, анча етилиб қопти бечора, бир «тегса» йиқилиб кетиши ҳеч гапмас, — деб қаҳҳорона киноя қилдилар.

ЯНГЛИШГАН ШОГИРД

Устоз Имомжон Икромов билан бирга яратган «Индамади»ни айтиб машҳур бўлган хонанда Неъматжон Қулабдуллаев иккимиз филармония томон кетаётганимизда бир шогирдим қуюқ сўрашиб ўтиб кетган эди. Бир неча кундан кейин ўша шогирдим:

— Тунов куни Қулабдуллаев билан кетаётган эдингиз, яна бир қўшиқ чиқар экан-да, — деб қолди.

— Янглишдинг бола, — дедим жаҳлим чиққандай бўлиб. — Қулабдуллаев мен билан кетаётган эди...

«ЭЧКИЧА ЭМАС, УЛОҚЧА...»

Устоз Миртемир ҳақида бироз сўзлагим келиб қолди. Ул зотнинг ёзгани ҳам, қиёфаси, меҳрибонлиги ҳам ибрат эди шундоққина.

Қирқ саккизинчи йили «Алла билан Жалла» деган эртак ёзиб домлага кўрсатдим. Унда «эчкича» деган ибора бор эди. Менга ётиғи билан эсдан чиқмайдиган қилиб, бундан кейин «эчкича» деган сўзни ишлатманг, «улоқ» деган сўзимиз бор-ку, деб уқтирганлари ҳамон қулоғимда. Роса қизарганман...

Кўпчилик қатори менга ҳам беҳад меҳрибонлик қилганлари, аммо устоздан бу қарзимни узолмаганимдан ҳамон хижолатдаман. Ахир «Гул ва пиёз» қитъалар китобимга сўзбоши ёзиб берганлар, бу ҳам майли, уйларида меҳмон ҳам қилганлар.

Жуда кўп йил радиокомитетда қўшиқ, шеърларни саралашга бош-қош бўлганлар. Қаранг, йиғилишга эринмай такси буюриб келиб-кетардилар. Илинадиган шеърлар бўлса, қалам урардилар, яхшиларидан севинардилар ул зот. Ҳозирги янграётган кўплаб қўшиқларимизда устознинг ҳам улушлари борлигига гувоҳман дея оламан.

ҚУЛАЙ ДЕМАНГ, ҚУЛАМАЙ ДЕНГ

Устоз Қуддус Муҳаммадийнинг етмиш йиллигини ўтказиш учун Туроб Тўла, Зоҳиджон Обидов каби шоирлар Фарғона водийсига довон орқали йўл олдик. Кўп ўринли «Латвия» енгил машинасида чақчақлашиб кетардик.

Бир бекатда дам олиб, яна машинага ўтирар чоғимиз Зоҳиджон менга:

— Пўлатжон, мен сизнинг ўрнингизга ўтирай, менга ўша ер қулай, — деб илтимос қилди. Мен дарров жойимни бўшатиб:

— Зоҳиджон, қулай деб ўтирманг, қуламай, деб ўтиринг, дедим.

Раҳматли Туроб ака:

— Мана буни лутф дейдилар,— деганлари ҳамон ёдимда.

МУСТАЖОБ БЎЛГАН ОНА ДУОСИ

Эллигинчи йиллар эди. Баъзи ёзувчиларимиз ҳибсга олинган... Кўпчилиги хавотирда ижод қилар, айримларини миллий маҳдудликда айблашганди.

Бу маломатлардан камина ҳам холи қолмаганди. Юртимизнинг антиқа меваларини мақтаб шеър битгандим, ундаги:

«Жаҳоннинг ҳеч
бурчида
Йўқ бундай
там-там бўстон,

мисраларимдан «кир» топишди. Комсомол марказий қўмитаси ҳайъатида кечаси соат учларгача муҳокама бўлди.

Ўша кезлари Тахтапулдаги ҳовлимизда истиқомат қилардик. Раҳматли ойимларнинг ёнларига бориб:

— Ойижон, бугун уйга кечроқ қайтаман, хавотир олманг, фақат дуо қилиб ўтирсангиз бўлгани, — деб хайрлашдим.

Йиғилишда ёзувчи дўстларим, яна бир адабиётшунос қатнашди. У одам мени роса танқид қилди. Зил кетиб ўтирардим. Танқидчининг сўзига дўстларим ҳам лом-лим дейишмади, дейишолмасди ҳам. Вазият шунақа эди-да. Ҳар ким ўз жонини авайларди.

Мажлисни олиб борувчи биринчи котиб Абдумалик Абдураззоқов ўрнидан турди-да:

— Пўлатжон, қани ўша шеърингнинг ҳаммасини ўқиб бер-чи, — деб қолса бўладими. Оғир аҳволда бўлсам-да, ҳаяжон билан ўқиб бердим. Мўлтиллаб ўтирибман. Ул зот атрофни кузатиб, хиёл жилмайди-да:

— Ие, бу киши юртимизнинг меваларини мақтабдику, ахир. Чиндан ҳам бундай мевалар бошқа юртларда учрамайди, — деди.

Яна қандай гаплар айтганини ҳаяжон ичида эслолмайман. Қарасам, атрофда жонланиш, танқидчи ҳам танг бўлиб, бироз бўшашди.

Ўша йиғилишдан омон чиқдим. Онанинг дуоси мустажоб бўлар экан-да...

«ЧЎЛПОН ВА НАВОИЙ»

Доимий ҳамроҳ

Яқинда марҳум адабиётшунос олим, профессор Ҳомил Ёқубов қаламига мансуб «Чўлпон ва Навоий» номли рисола босмадан чиқди. Уни Халқаро Амир Темур хайрия жамғармаси (бошқарув раиси академик Бўрибой Аҳмедов) ҳомийлигида «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни нашр этди.

Олим рисола дебочасида XX асрнинг 20-йилларидаги ўзбек адабиётида Чўлпоннинг Навоийни фақат ўзбек адабиёти, тили тарихидагина эмас, балки умумтуркий адабиёти ва тили тарихидаги ҳам катта ўрни ҳақида сўзлайди.

Рисола асосан икки қисмдан иборат бўлиб, биринчи қисм «Навоий анъаналарида кўнгил, инсонпарварлик, адолат, уйғониш даври ва марказлашган давлат ҳимояси» деб номланган. Унда муаллиф Навоийнинг асарларидаги айрим намуналар таҳлили орқали унинг илоҳий ишқ-муҳаббат, инсонпарварлик, гўзаллик ва адолат ғояларини юксак бадиий миллий ўзига хослик билан тасвирлаганлиги ҳақида мулоҳаза юритади.

Рисоланинг иккинчи қисми «Чўлпон шеъриятида мустамлакачиликка қаршилик ва миллий истиқлол» деб номланган. Унда Чўлпоннинг «Ўзбеклар ҳам Туркистон», «Йўл эсдалиги», «Мулланур Воҳидов», «Маҳмудхўжа Беҳбудий хотирасига» ва бошқа асарларида юрт озодлиги, эл бахту саодати йўлида тўсиқ бўлган қоронғулик ва зулмат, ёвузлик ва мустамлакачилик зулмларига қарши кураш ғоялари чуқур лирик кечинмалар, юқори бадиий маҳорат билан тасвирлаганлиги таҳлил этилади.

Мазкур рисола Навоий ва Чўлпон лирикасининг ўзига хос миллий ва бадиий хусусиятлари, уларнинг бугунги даврда ҳам ғоявий-эстетик аҳамияти юқорилиги ҳақида кенг ўқувчилар оммасига умумий тасаввурлар беради. Асар илмий-оммабоп характерда. Уни нашр қилган нашриёт ҳам, нашри учун ёрдам берган ҳомий ҳам хайрли иш қилган.

Шерали ТУРДИЕВ

«ОЛТИН МЕРОС» ТУҲФАЛАРИ

Азалдан то ушбу кунларга қадар кўплаб турфа босқинчиликларни бошидан кечириб, мардонавор курашиб, тараққиётнинг оламшумул босқичларини босиб ўтган Амударё этакларида яшовчи халқлар тарихи, этнографияси, адабиёти, санъати, тили ва маданиятини ўрганиш бир мукаммал мажмуага айланди-ки, бугун уни ҳақли равишда «хоразмшунослик» деб атасак муболаға бўлмайди. Зотан, унинг табиати, тарихи, маданияти ва санъати тўғрисида хилма-хил афсоналар ва ривоятлар тўқилган. Унинг пайдо бўлиши курраи замин тарихи, хусусан, Амударё, Устюрт кенгликлари, Помир ва Тиёншон тоғ тизмаларининг пайдо бўлиши каби қадимийдир. Хоразм маданияти тарихи эса Миср, Ҳиндистон, Юнонистон ва Бобил (Ироқ) мамлакатлари тарихи каби буюкдир.

Хуллас, юртимизнинг гўзал ва кўҳна вилояти Хоразм ҳақида ҳар қанча китоблар ёзиб, илмий изланишлар олиб борса арзийди. Ана шундай хайрли ишга хоразмлик Комил Нуржонов ҳам ҳисса қўшиб, «Олтин Мерос» рукни остида «Хоразм» ва «Хорижликлар Хива ҳақида» рисолаларини чоп эттирди. «Хоразм» рисоласида ўтган йили ёзда Урганчда очилган «Олтин Мерос» музейи ҳақида сўз боради. Музей ҳозирда кундан кунга бойиб бормоқда. Бу ерда Буюк ипак йўли орқали ўлкамизга келтирилган Хитой, Ҳиндистон, Эрон, Россия, араб ва турк мамлакатлари осори-атиқалари, тангалар, қоғоз пуллар, идишлар қаторида миллий кийимлар, ёғоч ўймакорлиги, халқ ҳунармандчилиги намуналари, қадимий Хива шаҳрининг фазо (космос)дан олинган кооб фото суратлари, Урганч шаҳрининг 350 йиллик тарихига доир китоблар, экспонатлар намойиш этилмоқда.

«Хорижликлар Хива ҳақида» китобчасида эса Хива бой маданий мероси тўғрисида сўз бориб, Жавоҳарлаъл Нерунинг «Жамолиддин ва Чингизхон» номли мақоласи, В. Пикулнинг Россия империясининг босқинчилик урушлари ҳақида «Дарвозангни оч, Хива!» хотира таассуротлари, Россия Императори Пётр 1 нинг босқинчилик урушини бошлаш ҳақидаги махфий тарихий фармони, 1842 йилда тузилган Хива-Россия шартномаси, можар олими Г. Вамберининг «Мен кўрган Хива» сафар таассуротлари, АҚШлик мутахассис Мак-Гаханнинг «Ўрисларнинг Хоразмга юришлари» каби тарихий манбалардан парчалар келтирилган.

Суннат АЗЛАРОВ

БИР ОШИҚ БОР АМУ ТОМОНДА

Хоразм сафарида юрар эканмиз, бир нарсани пайқадик: бу ернинг ҳар бир тантанасию маросими, тўю-ҳашамида албатта шўх-шўх қўшиқлар янграйди ва бу қўшиқларнинг ҳеч бўлмаса битта-иккитаси воҳанинг ардоқли шоири Ошиқ Эркин қаламига мансуб бўлади. Ана қаранг, Қорақалпоғистонда хизмат кўрсатган артист Каримбой Раҳмонов ўртага тушиб, ўзига хос жарангдор овози билан шўх-шўх куйламоқда:

Гаплашайлик юринг бир деб
қўймадингиз, қўймадингиз.
Гўзал суҳбат қуринг бир деб
қўймадингиз, қўймадингиз.

Ўйинчи қизлар Хоразм «Лазги»сига тушаётганда ларзага келмаган киши қолмаганидек, шоирнинг ўтли сатрларини тинглар экансиз, юрагингиз ич-ичидан жунбушга келмай қолмайди. Қўшиқ сизни ёшликка, шўх-шўх давралар қўйнига етаклагандай бўлади. Фақат ўзига хос, бетакрор Хоразм лаҳжаси ила битилган ғазаллар қўшиқнинг жозибасини оширади:

Янграмоқда хушнаво, оҳанглари дилрабо,
Уёлишиб ўтирманг, даврамизга марҳабо,
«Ўйноли»га ўйноли, ўйнаб сира дўймоли,
Кўрган қолсин ҳайронда, учиб ўйнанг осмонда,
Ошиқ Эркин лазгисин кўрмаганлар армонда,
«Ўйноли»га ўйноли, ўйнаб сира дўймоли.

Сиз гап, албатта, давримизнинг оташқалб шоири, муҳаббат куйчиси Ошиқ Эркин ҳақида кетаётганини фаҳмлаб турган бўлсангиз керак. Сочлари қор каби оппоқ, юриш-туришида ўзига хос вазминлик ва салобат бор, юзидан нур ёғилиб турган шоирга биринчи саволимизни беришимиз билан у хиёл жилмаяди.

— **Негадир ҳамма ҳамсуҳбатларим ўз саволларини шундан бошлайдилар: «Нега энди Ошиқ Эркин тахаллусини олдингиз?» Биринчидан, Эркин исмли шоирларнинг Эркин ака Воҳидовдек «шоҳи», султони бор. Иккинчидан, юртимизда шеър ёзадиган Эркинлар хийла кўп. Ана ўшалардан сал фарқлансин деб шундай тахаллусни маъқул кўрдим...**

— Хўш, унда бошқа бир савол: ошиқ бўлиш осонми ва сиз биринчи галда кимга ва нималарга ошиқсиз? Ёргами, Ватангами, халқингизга, табиатингизгами?

— **Ҳам ёрга, ҳам Ватанга, ҳам халқимга, ҳам она табиатга. Ҳамма-ҳаммасига. Ошиқ бўлиш эса, ўзингиз оғиз очганингиз каби, анчагина қийин нарса. Унинг ҳам дарди, ташвиши бор. Инсон ўзини ошиқ атадими, энг аввало ана ўша ошиқликка муносиб бўла олиши, бу ошиқликни, таъбир жоиз бўлса, уддалай билиши керак. Халқига, Ватанига, ёрига ҳақиқий ошиқ бўлиб хизмат қила олмоғи лозим.**

Олтмиш ёшлик довонни ошган шоиримизнинг шахсан ўзига келсак эса, у қирқ йил давомида она-тупроғига, қадрдон халқига, кўнгил қўйган ёрига ошиқлиги, вафодорлигини, садоқатини ўзининг ўлмас, жўшқин сатрларида муҳрлаб қўйди.

Бўлмай ҳаётда оромингг,
рўёбга чиқмаса номинг,
Қолмаса яхши бир
номинг, келдинг нима,
кетдинг нима.
Ватанни жондан
суймасанг,
элингга меҳр қўймасанг,
Молу дунёга тўймасанг,
келдинг нима кетдинг нима.

Одатда бирон бир таниқли шахс хусусида сўз юритиладиган бўлса, унинг таржимаи ҳоли ҳақида икки оғиз гапириб, хизматларини бирма-бир санаб ўтиш русум бўлиб қолган. Лекин биз бугун бу анъанадан бироз четга чиқамиз, зеро Ошиқ Эркин (Эркин Мадраҳимов) таърифга муҳтож эмас, уни элимиз жуда яхши билади.

Абдулла Орипов унга «Ўзбекистонда муҳаббат ҳақида қўшиқ ёзадиган шоирлар чемпиони» деб бежиз баҳо бермаган. Ошиқнинг дилбар қўшиқлари телевидение ва радиода ботбот янграб туради. Шоирнинг ғазалларини Ортиқ Отажонов, Олмахон Ҳайитова, Ғуломжон Ёқубов, Жўрабек Набиев, Жўрабек Муродов, Хайрулла Лутфуллаев, озарбойжонлик машҳур хонанда Зайнаб Хонларова мароқ билан куйлайдилар. Марҳум Отажон Худойшукуров билан эса шоирни шахсий дўстлик ва бир неча ўн йиллик ижод риштлари боғлаган эди. Ҳофиз шоирнинг элликдан ортиқ дилбар қўшиқларига куй басталаган. Отажон ижросидаги «Сенга ёниқ муҳаббатимни», «Сен бир ёну мен бир ён» ва энг сўнгги — «Соғинаман» қўшиқлари ўзбек қўшиқчилигининг олтин фондидан муносиб ўрин олган.

... Ижодкорнинг истеъдоди қанчалак халқчил бўлса, у шунчалик учқур ва чегара билмас бўлар экан. Бу таърифни Эркин аканинг ижодига ҳам бемалол бағишлаш мумкин. Урганчда биз таъминот ходими Солижон Собиров билан танишиб қолдик. Ўтган йили у киши бир гуруҳ хоразмликлар сафида Саудия Арабистонида умра сафарида бўлибди. Ундан биз ажабтовур бир ҳикоя тингладик: «Биз Мадина шаҳрини ҳам зиёрат қилдик, - деди суҳбатимиз чоғида Солижон. — Гуруҳимизни ўрта бўйли, истараси иссиқ, кўзлари меҳр-мурувватга тўла бир йигит суриштириб келиб ўзини Муҳаммад Аюб Мақсуд Али деб таништирди.

— Аслим — Ўзбекистонлик, - деди у тортиниб-қимтаниб...— Ўзим Мадина шаҳрида туғилганман. Қўшиқ-шеър шайдосиман. Сизларнинг Ошиқ Эркин деган шоирингизнинг ғойибона мухлиси бўлиб қолганман. Мабодо ораларингизда Эркин ака ҳам бормикан деган андиша билан келган эдим.

Ҳаммамиз беихтиёр тўлқинланиб кетдик. Меҳмонни даврага таклиф этдик. Шу аснода кўзларимизда ифтихор учқунлари чақнаб, юракларимиз завққа тўлди.

Эътироф

— Ошиқ Эркин биз билан келмади-ю, аммо унинг ўзини юрагимизда олиб келдик! — дедим-да киссамдан шоирнинг сафарда ўқирман дея ўзим билан олакелган «Ишқингда ёндим» китобини Муҳаммад Аюб Мақсуд Алига узатдим. — Мана, сиз сўраётган Ошиқ Эркин!

Суҳбатдошимиз беихтиёр ўрнидан туриб китобни оларкан, қайта-қайта таъзим қилиб, миннатдорчилик билдира кетди:

— Қуллуқ! Минг бора қуллуқ! Ғоят бахтиёрман, — дер эди Муҳаммад Али, - Яратганнинг ўзига шукр. Сурати билан бўлса-да учраштирди.

Кўриб, ҳис қилиб турардик: меҳмон жуда бахтиёр эди. У китобга анча вақт мамнун тикилиб турди-да менга узатди.

—Дўстим, мана шу сониядан бошлаб китоб сизники, бахш этдим, — дедим камоли эҳтиром билан. — Ошиқ Эркин бизнинг энг яхши дўстимиз бўлади. Юртимизга қайтиб боргач, иншоолоҳ, бу ҳаяжонли воқеани унга айтиб берамиз. Азбаройи қувонишига шубҳамиз йўқ.

Даврадагилар ҳам бу фикрни дил сўзлари билан исботлашди.

— Ошиқ Эркиннинг қўшиқлари Мадинада яшаётган барча ўзбек хонадонларида бор десам лоф бўлмас, — деди Муҳаммад Аюб Мақсуд Али. Кейин бунинг боисини тушунтирди: — Бундан тўрт-беш йил олдин сизнинг буюк ҳофизингиз Ортиқ Отажонов Мадинада меҳмон бўлган, дилнавоз қўшиқлар айтиб, кўпчиликни хушнуд қилган эди. Айниқса, унинг «Уч юз олтмиш кун ёндим» деган қўшиғи жону жаҳонимизни титратиб юборган эди. «Қўшиқнинг муаллифи Ошиқ Эркин деган элдошимиз», дея изоҳ ҳам берган эди ўшанда ҳофиз. Шу-шу Ошиқ Эркин қўшиқларига меҳримиз тушган. Муҳаммад Аюб Мақсуд Али бизни уйига меҳмонга чорлади. Самимий меҳмоннавозлик қилиб, яхши кутиб олди. Сафаримиз охирида «Ошиқ Эркинга етказсангиз» деб чоғгина бир тугунчани бериб юборди. Унинг ичидаги совға-салом бешта Казба дўпписи, 12 та тасбеҳ ҳамда оз-моз хурмодан иборат табаррук туҳфалар экан. Умрадан қайтгач, омонатни суюкли шоиримизга топширдик».

* * *

Айтиб ўтганимиздай, қадрли шоиримиз ўзининг олтмиш йиллик зинапоясига чиқиб, кейинги поғонага ҳам биргина қадам ташлади. У тинмай изланишда. Унинг юраги ҳали оловга, ўт-алангага тўла. Бу аланга кўп йиллар давомида қайноқ сатрлар тарзида оқ қоғоз сатҳига қуйилади, рубоб торларига илашиб, қалбларимизга шодлик, ором, лаззат бахш этади. Ҳа, шоирнинг мана бу, ҳозир сиз ўқийдиган, яқиндагина «тандирдан чиққан», «Хивали қиз» ғазали каби:

Ишқингда дилим ёқдинг,
хивали қиз сен мани,
Қоши сурма, қўллари
хинали қиз сен мани.
Кўзларим узолмасдан
олмаю анорингдан,
Онгларим олдинг кўкси
мевали қиз сен мани...

Қодиржон СОБИРОВ

ДЎСТИМИЗ ХОТИРАСИ

Юртимизнинг таниқли рассоми, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Уруш қаҳрамони Самиғ Файзуллаевич АБДУЛЛАЕВ шу йил 10 майда 81 ёшида вафот этди.

С. Абдуллаев 1917 йил 25 октябрда Тошкент шаҳрида таваллуд топди. 1938 йили республика рассомлар тайёрлаш мактабини, 1960 йили эса Тошкент Театр ва рассомлик санъати институтини тамомлади.

Самиғ Абдуллаев замонавий ўзбек тасвирий санъати шаклланишига ва унинг ривожига муносиб улуш қўшган санъаткор эди. Хусусан, рассомнинг «Генерал Собир Раҳимов» портрети, «Гурзуф», «Баҳор», «Мевалар», «Тошкент мевалари» натюрмортлари, «Хотира» номли автопортрети рангтасвир санъати хазинасидан муносиб ўрин олган.

С. Абдуллаев кўп йиллар давомида жамоатчилик соҳаларида самарали ишлаб келди. Таниқли санъаткор 1945-55 йиллари Ўзбекистон Рассомлар уюшмаси бошқаруви раиси, 1956-88 йилларда давлат Санъат музейи директори лавозимларида фаолият кўрсатди.

С. Абдуллаев намунали оиланинг падари бузруквори эди. Унинг фарзандлари бугунги кунда фан ва ишлаб чиқаришнинг турли тармоқларида меҳнат қилмоқдалар.

С. Абдуллаев санъат соҳасининг катта билимдони ва жонкуяри, ёшларнинг маслаҳатгўйи, ҳалол ва комил инсон эди. Халқимизнинг ардоқли санъаткор фарзанди, рассом Самиғ Абдуллаевнинг ёрқин хотираси қалбимизда абадий сақланади.

Бир гуруҳ ўртоқлари

«Шум бола»нинг сандиғи

Зокиржон Фурқатнинг кенг китобхонлар оммаси қўлига етмаган талайгина асарлари бор. Уларнинг асосий қисми қўлёзмалар билан шуғулланувчи олимларгагина маълум. Холид Расул домла Фурқат асарларининг тўпланган қисмини эски ёзувда ёзиб чиққан эдилар. Устоз Азизхон Қаюмов ҳимматлари ва саъй-ҳаракатлари билан бу қўлёзма ксилографик усулда икки йирик жилдда кўпайтирилиб, илмий жамоатчиликка ҳадя этилди.

Қуйида матни келтирилаётган Фурқат ҳажвияси иккинчи маротаба шу тўпламда эълон қилинган. Фурқат ҳажвда калтабин, хурофотпараст, жиззаки, шубҳачи, андишасиз аёлларнинг умумлашма тавсифини яратган.

Ваҳоб РАҲМОНОВ,
филология фанлари номзоди, доцент

ФУРҚАТ

ХОТУН

Мард бўлсанг, сирринг айтма, ошкор айлар хотун,
Ҳар замон оинаи табъинг ғубор айлар хотун.
Қилгуси Юсуф каби маҳбуси зиндони бало,
Гар Зулайҳодек муҳаббат ошкор айлар хотун.
Жавридин охир азимат йўлини тутгай киши
Бу касофат бирла маҳруми диёр айлар хотун.
Оғриса боши, манго юк тушти, деб ичку олиб
Бу баҳона бирла то сайри мазор айлар хотун.
Гўшту ёғ уйдин ўғурлаб, қўшнига сотиб ани
Келса соткучи мазанг сарфи ипор айлар хотун.
Келса бир меҳмони жавон агар ташқориға
— Баччадур! — деб наъра тортиб, шармисор
айлар хотун.
— Йўқ либос эгнимда, деб бир ой ҳайитдан
илгари
Кўзга, ғавғолар солиб, оламни тор айлар хотун.
Бовар этмас сўзларинг ҳар неча аз рўи китоб,
Фолбин ёлғон сўзини эътибор айлар хотун.
Ётмасанг олдида уч кеча, кўнгилсиз бўлди деб,
Бошу икки кифтиға етмиш тумор айлар хотун.
Алғараз бу бадсириштнинг райи бирла юрмасанг,
Фуркатий, доим паришонрўзгор айлар хотун.

Жаҳон кулади

«ЯНГИ ЎРИС» ЛАТИФАЛАРИ

— Гувоҳ, ёлғон кўрсатма берганингиз учун қанча олишингизни биласизми?

— Биламан, муҳтарам судья жаноблари, Шеф минг долларча, деганди...

* * *

— Жавобгар, айтинг-чи, нега уч оқшом айнан бир магазинга ўғирликка тушдингиз?

— Биринчи сафар, муҳтарам судья, мен аёллар палтосини ўғирлаб чиқдим, иккинчи ва учинчи сафарда эса, хотинимнинг талабига кўра, палтони алмаштириб чиқишга тўғри келди.

* * *

Журналист милиционердан интервю олаяпти:

— Сиз бўш вақтингизни қандай ўтказасиз?

— Хизматдами ёки умуманми?

* * *

«Янги ўрис» автомобилда 200 километр тезликда кетаяпти. Ёнидаги ўтирган ундан сўрайди:

— Қизиқ, агар ҳозир ғилдирак чиқиб кетса нима бўларкин-а?

— Ништяк, орқада запаси бор.

* * *

Икки ошна учрашиб қолди. Бири иккинчисидан сўраяпти:

— Ҳа, оғайни, нега хафа кўринасан?

— Биласанми, кеча бир жонон билан танишдим. Казинога кирдик, у ёқ-бу ёқдан лақиллашиб ўтириб, менга турмушга чиқмайсанми, деб сўрадим. «Мерседес»инг борми ўзи? Малаховкада уч қаватли дала-ҳовлинг-чи?», дейди. Ростини айтдим, йўқ, дедим.

— Ахир, ҳар қалай, сен камбағалмассан-ку?

— Тўғри, «Роллс-ройс»имни сотиб, ўша арзимас «Мерседес»ни олишга қурбим етади. Бироқ Жуковкадаги уч қаватли дала-ҳовлини қандай кўчираман!

* * *

Эшикнинг қўнғироғи жиринглайди. Уй эгаси эшикни очиб қараса қўлида асбоб-ускуна билан бир эркак киши турибди.

— Жўмракдан сув оқаяптими?

— Йўқ!

— Бу Сидоровларнинг хонадоними?

— Йўқ. Сидоровлар бир йил олдин бу ердан кўчиб кетишган.

— Эҳ, одамлар! Сантехникни чақиришадию, ўзлари қаёққадир кўчиб кетишади!

* * *

Яқинда турмушга чиққан қизнинг отаси ошнасига мақтанаяпти:

— Қизимга бирданига икки ёқдан совчи келди — бири врач, иккинчиси инженер экан.

— Хўш, улардан қайсисининг бахти кулди?

— Врачнинг. Қизим инженерга турмушга чиқди.

* * *

Чукоткадаги шаҳар типида қурилган қишлоққа бориб қолган геолог кўча ўртасида жон ҳолатда ноғора чалаётган чукчани учратибди.

— Нима, шомонлик қилаяпсанми? — деб сўрабди геолог.

— Бироқ ҳарчанд уринмай жўмракдан сув келмаяпти. Сантехникни чақираяпман.

* * *

— Сизнинг ўрмонда адашиб, ўттиз кун туз тотмаган аёл ҳақидаги мақолангиз газетхонларда жуда катта қизиқиш уйғотди.

— Наҳотки?

— Биз ишсиз илмий ходимлардан икки юзтача хат олдик, улар хатларида ўша аёлга уйланишни хоҳлашаётганларини ёзишган.

* * *

Отаси қизидан сўраяпти:

— Клава, нега сен бўлажак куёвни мен билан таништирмаяпсан?

— Мен уни уйга таклиф қилгандим, бироқ у мен сенинг отангни яхши танийман, аммо шунга қарамай бари бир сенга уйланаман, деди.

* * *

Ҳашаматли чет эл автомобилида кетаётган қария машинани тўхтатиб, йўл четида қўлини кўтариб турган ёшгина кўҳлик аёлни ёнига олади. Йўл-йўлакай қария аёлга кўз ташлаб, гапни нимадан бошласам экан, деб бироз ўйлаб тургач, сўрайди:

— Менинг хотиним бўлганингизда, қандай тилак тилаган бўлардингиз?

— Шу машинани ва бошқа ҳайдовчини.

Жаҳон киноси юлдузлари

«ОСКАР»НИ ОЛИШДАН ЧЎЧИГАН АКТРИСА

Ҳолливуд осмонининг ёрқин юлдузларидан, бири Ким Бейсинжер «Асло, «ҳеч қачон» дея кўрма» фильмида Жеймс Бонднинг севгилиси, «Аёлларни севган эркак» фильми қаҳрамонининг бошини айлантирган техаслик соҳибжамол, «Илоҳий ирода» фильмида бейсболчини ҳалокатга чорлаган гўзал хоним, «Шафқатсиз» ва «Надин» фильмларида актёрлар Ричард Гир ва Жефф Брижеснинг ақлу ҳушини ўғирлаган чиройли аёлни талқин этган актрисадир. Актёр Брюс Уиллис билан бирга ижро этган «Кўр-кўрона учрашув» фильмидаги қаҳрамони ҳам таҳсинга сазовор.

Малласоч соҳибжамол Ким Бейсинжерни 30-40 йилларнинг машҳур юлдузлари Кэрол Ломбэрд ва Рита Хейуортга қиёслашади. Бу қиёслаш унинг мафтункор ташқи қиёфаси туфайли эмас, балки ижро пластикаси, ҳиссиётларга тўла образлари, унинг иродали ва жасур қаҳрамонлари туфайлидир. Машҳур америкалик режиссёр Роберт Олтман Ким Бейсинжер билан ҳамкорлик қилиши натижасида, унинг нафақат ташқи қиёфасига, балки ижрочилик маҳоратига юқори баҳо беради, актрисани афсонавий Мэрил Стрип даражасига кўтаради.

АҚШ ва Европада кино оламида шов-шув кўтарган бу гўзал хоним ким ўзи?

Америка кино юлдузи Ким Бейсинжер юлдуз бўлгунга қадар ҳаётнинг аччиқчучугини тотиб кўрган оддий аёл. У 1953 йил Жанубий Жоржия штатининг Атенз шаҳрида дунёга келган. Ким доимо «жанубнинг фарзандиман», дейди. Унинг ғаройиб таомларни хуш кўришида, ерни севишида, ҳатти-ҳаракатларини олдиндан билиб бўлмаслигида бунга тўла ишонч ҳосил қилиш мумкин.

Шоу-бизнесдаги фаолиятини Ким Бейсинжер 16 ёшида бошлади. Ўшанда у қўшиқлар кўригида ғолибликни қўлга киритди. Ким ёшлик чоғларини тенгқурларига нисбатан анчайин сипо ўтказди. Оиласи катта, баҳоли қудрат ҳаёт кечиришарди. Икки акаси ва икки синглиси бўлиб, отаси қачонлардир созанда, онаси эса актриса-манекенчи бўлишган. Ким ибодатхонага мунтазам қатнар, ҳатто туғилиб ўсган Жоржия штатидаги ибодатхона хорида ашула айтарди.

Балоғат ёшига етганда «Ёшлик маликаси» гўзаллик кўригида ғолиб бўлгач, «Эйлин Форд» фото агентлиги уни фотомоделчи бўлишга таклиф этади. Бу ерда манекенчи қизлар ўртасида рақобат жуда кучли эди. Шундай қилиб, Кимнинг келишган қадди-қомати, унга онаси каби пул топиш йўлида яхшигина восита бўлди. Беш йилгача у даромадли фотомоделчилар қаторидан ўрин олиб, кунига минг доллар ишлаб турди. Шу орада машҳур Стелла Адлернинг актёрлик студиясига қатнади. Ҳафтада икки марта театр саҳнасида роллар ижро этди. Театр студияси унга актёрлик борасида катта мактаб бўлди. Кимнинг асосий таянчи — унинг қайсарлиги ва тиришқоқлиги эди.

Беш йил Нью-Йоркда фотомоделчи бўлган Ким тўсатдан Жип автомобилига ўтириб, Калифорнияга — ҳаётига дадил кириб келаётган, уни шуҳрат чўққиси томон чорлаётган сеҳрли кино олами сари йўл олади. Актёрлик фаолиятини телевидениеда бошлайди. Кинода эса 1978 йили «Кэти: муқовадаги расм» деб номланган телевизион фильмда биринчи бор суратга тушди. 1981 йили экранларга унинг иштирокидаги «Оғир мамлакат» бадиий фильми чиқарилди. Чинакам муваффақиятни эса 1983 йили «Асло «ҳеч қачон» дея кўрма» фильмида қўлга киритди. Бунда у манфур шахснинг (артист Клаус — Мария Брандауэр) маъшуқаси ролини ўйнади. Бу фильмда ёш актриса шоввоз Жеймс Бонд ролининг ижрочиси, машҳур киноактёр Шон Коннери билан илк бор учрашди. Умуман, Ким Бейсинжер кинода маълум ва машҳур актёрлар билан ёнма-ён ўйнаб келади. Шон Коннери, Жек Николсон, Ричард Гир, Брюс Уиллис, Жефф Брижес, Микки Рурк, Алекс Болдуин...

Ким Бейсинжернинг кинодаги роллари манаман деган энг номдор актрисаларни ортда қолдирди.

— Кинодаги ролларимдан нимагадир қониқмас эдим, — дея эслайди Ким. — Нимадир қилишим, ижодий камолотимга туртки бўладиган чора излашим лозим эди. Нима учундир, қизиқарли таклифлар бўлавермади. Шунда яна фотомоделчиликка қайтдим. Холливуд комедия устаси Блейк Эдварс мени «Аёлларни севган эркак» фильмига таклиф этди. Омад менга кулиб боқди.

Ким Бейсинжерни дунёга танитган фильм «Тўққиз ярим ҳафта» кино асари бўлди. Режиссёр Эдриан Лайннинг мазкур фильмини Ким Бейсинжер ва Микки Рурскнинг моҳирона ижроси туфайли Бернардо Бертолуччининг «Парижнинг сўнгги тангоси» номли машҳур асари билан қиёсладилар.

Бу фильмдан кейин Ким ўзидан ўн беш ёш катта турмуш ўртоғи, калифорниялик рассом Рон Бриттендан ажрашди. «Рон менга худди отамдек эди, — дейди Ким. — Уни ҳамон жуда ҳурмат қиламан».

Рон Бриттен эса, пардозни хуш кўрмайдиган, жинси шимда ва эркаклар камзулида юрадиган эркатой рафиқасини «катта бўлишга шошилмаётган мактаб ўқувчисига» ўхшатарди.

Томошабинлар, мухлислар эътибори ва олқишидан сармаст бўлган Ким Бейсинжер «Бэтмен», «Ширин хушторлар», «Атлантик — сити», «Тайёр қуйлак», «Охирги хулоса» фильмларида ўзига хос ижро услубини, ташқи жозиба ва қаҳрамонларининг ички руҳий изтиробларини ифода этди.

Оммавий ахборот воситалари, тижорат каналлари бундай машҳур юлдузларни ўз ишларига жалб этишга ҳаракат қиладилар. Чунки маҳсулотларининг оммавийлашиши уларга боғлиқда. Масалан, Ким Бейсинжер «Голден Леди» фирмаси маҳсулотларини ойнаи жаҳонда реклама қилиб, фирмага анчайин даромад келтирди.

Ҳозир ҳам машҳур актриса кинога ўта жиддий ёндошади. Тўғри, эндиликда у сценарийни бир марота ўқийди, лекин талабчан ва изланувчанлиги туфайли режиссёрларнинг ишончини оқлайди. Ким ҳаётда ниҳоятда интизомли, ишбилармон, касбига жиддий қарайди.

Қачонлардир, фотомоделчилик орқали эндигина кун кечира бошлаган кезлари отаси қизига Инжил совға қила туриб, «Худо сенинг парвозингни ўзи асрасин!» деган эди. Ҳозирча Ким Бейсинжернинг парвози завол кўрмай давом этаётир. Бугунги кунда у жаҳон киносининг ёрқин юлдузларидан биридир. Қирқлардан ошган Ким ҳайвонларни, табиат оламини севади.

Шон-шуҳратга эришишида Ким Бейсинжерга нима ёрдам берди? Таажжубки, доимо қўрқиши ва тортинчоқлиги. Биргина мисол. Уни қаторасига тўрт йил ғолиба сифатида «Оскар»ни олишга чақиришади, лекин актрисанинг юраги дов бермайди боришга. Ахир, сон-саноқсиз сершовқин мухлислар, мумтоз санъаткорлар олдига пешвоз чиқишнинг ўзи бўладими? Охири, 1990 йили бешинчи бор таклиф қилишганда мукофотни тан олишга журъат қилди. Ким Бейсинжер ўзи ҳақида кўп ёзишларини ёқтирмайди. Бинобарин, уни экранда кўрганингиз маъқул.

Ўзи атрофида шов-шув кўтаришларини ёқтирмайдиган Ким турмуш ўртоғи — машҳур актёр Алекс Болдуин ҳақида тўлқинланиб гапиради. Улар бирбирларини севиб, турмуш қурдилар, фарзандли бўлдилар.

Ҳолливуднинг соҳибжамол маликаси Ким ҳозир ўз шахсий киностудиясини очиш ниятида юрибди.

Ушбу мақола нашрга тайёрланаётган вақтда Ким Бейсинжер ҳаётида яна бир қувончли ҳодиса юз берди. Актриса «Лос-Анжелеснинг сирлари» фильмида ижро этган роли учун эпизодик ролнинг энг яхши ижрочисига белгиланган «Оскар»ни олишга муваффақ бўлди. Кўриб тургнингиздек, актриса ҳали шон-шуҳрат пиллапояларидан кўтарилишда давом этмоқда.

Феруза НОДИРОВА
тайёрлади

ЎҚИШГА МАРҲАМАТ!

Республика тасвирий ва амалий санъат лицей-интернати 1998-1999 ўқув йилига мусиқа ва тасвирий санъатга қобилиятли 7 ёшга тўлган ўғил ва қизларни ўқишга қабул қилади.

Бошқа синфларга эса мавжуд бўш ўринларга мутахассислиги бўйича тайёргарлиги, қобилияти бор ўқувчилар имтиҳон билан қабул қилинадилар.

Аризалар 1998 йил 1 майдан 31 майгача қабул қилинади. Қабул имтиҳонлари 1 июндан бошланади.

Манзил: 700152, Тошкент шаҳри, А. Икромов тумани, 22-мавзе, 1-А уй.

Автобуслар: 2, 33, 41, 77, 78, 87.

Троллейбуслар: 12, 13.

«Москва остонаси» бекати.

Телефонлар: 74-92-21, 74-96-44.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги иккинчи жаҳон уруши қаҳрамони, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Меҳнат фахрийси

Самиғ Файзуллаевич АБДУЛЛАЕВ

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Давлат санъат музейи жамоаси музей ходими Умид Абдуллаевга бобоси, иккинчи жаҳон уруши қаҳрамони, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Давлат санъат музейининг собиқ раҳбари

Самиғ АБДУЛЛАЕВ

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар республика маркази жамоаси Санъатшунослик илмий-тадқиқот институти Фолклор ва замонавий мусиқа бўлими мудири Рустам Абдуллаевга отаси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби

САМИҒ АБДУЛЛАЕВ

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
1998 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона телефони— 133-52-91

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00.
Босишга топширилди 21.30.

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Гулчеҳра УМАРОВА

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 060. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6